

Democraat

D66

Grote uitdagingen

foto ANP/Corné Sparidaens

p. 4 CORONA | Coververhaal
**De nachtmerrie van
Peter van der Voort**

p. 14 ONDERWIJS | Reportage
**D66 op Scholenreis
(voor de crisis uitbrak)**

p. 18 TECHNOLOGIE | Interview
**Datamacht techreuzen
moet ingeperkt worden**

**IC-arts &
D66-senator**
Peter van der Voort

Democraten,

Grote uitdagingen. Het thema van deze *Democraat*, symbolischer kan het niet in deze periode. De wereld is binnen een paar maanden compleet veranderd door het coronavirus; we hebben er allemaal op onze eigen manier mee te maken. Verdriet om overleden dierbaren, zorgen om de gezondheid van naasten en onszelf, een nieuw ritme vinden in het op afstand leven en werken. Onzekerheid over wat de toekomst brengen zal.

Deze situatie stelde onze vereniging vanaf het begin voor nieuwe en grote uitdagingen en ik heb met bewondering gekeken naar de creativiteit en veerkracht. We blijven met elkaar in contact door het organiseren van digitale vragenuurtjes met raadsleden, virtuele borrels en het eerste *online* congres. Masterclasses die in *no time* worden omgezet in podcasts, afdelingen die bedankkaartjes naar docenten sturen, leden die mondkapjes naaien.

Trots ben ik ook op onze politici die al maandenlang keihard werken aan oplossingen in crisistijd. Ik noem er een paar – hun verhalen vindt u in deze *Democraat*. Waarnemend vicepremier Wouter Koolmees met een noodpakket voor gedupeerde ondernemers en hun werknemers; Kees Verhoeven, die – juist nu – een scherp oog houdt voor privacyaspecten bij digitale plannen; en ons nieuwe Eerste Kamerlid Peter van der Voort, die als hoofd intensive care in Groningen zeer nauw bij de coronazorg betrokken is.

U kunt in deze editie ook nader kennismaken met Alexandra van Huffelen en Hans Vijlbrief, onze nieuwe staatssecretarissen op Financiën, die voor de partij klaarstonden toen we een beroep op hen deden en die voortvarend aan de slag zijn gegaan.

Naast de coronacrisis blijven andere grote uitdagingen onverminderd belangrijk. Zoals goed onderwijs, het klimaat, de stikstofproblematiek. En de herindelingsverkiezingen in november voor de nieuwe Groningse gemeente Eemshaven en in Oisterwijk, Vught en Boksmeer – waarvoor we creatief een 'nieuwe normaal'-vorm voor campagnevoeren zullen vinden.

Ik hoop u binnenkort weer te ontmoeten, *live* of *online*, in goede gezondheid.

Anne-Marie Spierings

Dit nummer ging ter perse op 30 april.

inhoud

10. Het roer gaat om

14. Voor een nieuwe onderwijsvisie

18. Digitale revolutie

4. ic-arts & D66-senator
Peter van der Voort	25. Whats-Appèleren
Annabel Broer en Samira Rafaela
8. even voorstellen:
Alexandra van Huffelen en Hans Vijlbrief	26. zij-instromer
Toon van Asseldonk
12. energietransitie
3 praktijkvoorbeelden	28. uit de vereniging
nieuws en events
20. deepfakes
essay Van Mierlo Stichting	30. colofon
redactie en informatie
22. wooncrisis
Ondertussen in... Leiden	31. D66-koppel
uit Zeeuws-Vlaanderen

grote uitdagingen

Wouter Koolmees, tijdelijk vicepremier en minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, moest in een paar weken tijd een noodmaatregel (NOW) uit de grond stampen om zoveel mogelijk te voorkomen dat bedrijven failliet gaan en mensen hun baan verliezen.

5 vragen aan...

1 Wanneer beseftte je dat Nederland in een crisis was beland? "In normale tijden kunnen bedrijven die tijdelijk minder werk hebben door een calamiteit een beroep doen op een gedeeltelijke WW-uitkering voor hun personeel. Vóór corona gebeurde dat zo'n 200 keer per jaar. Sinds eind februari zagen we de aanvragen voor de regeling snel oplopen. Het besef groeide dat het coronavirus niet alleen forse impact heeft op de zorg en gezondheid van mensen, maar ook op de economie. Op 13 maart hadden we in een dag een verdubbeling van 2.500 naar 5.000 aanvragen. In dat weekend is besloten dat de horeca op zondagavond dichtging. De crisis werd toen in volle omvang duidelijk. Op maandag was het aantal aanvragen voor de werktijdverkortering vertienvoudigd naar 54.000 en was de regeling niet meer houdbaar. Toen wisten we: *we moeten iets nieuws bedenken.*"

2 Dat werd de NOW. Wat houdt deze Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid in? "De NOW heeft als belangrijkste doel: het behoud van banen. Alle bedrijven die minimaal 20 procent omzetverlies hebben, krijgen – afhankelijk van hun omzetverlies – tot 90 procent van hun loonkosten vergoed. Bedrijven kunnen zo hun personeel met al hun kennis en ervaring zoveel mogelijk in dienst houden. En werknemers krijgen zo hun salaris doorbetaald, zodat ook zij hun lasten en onkosten kunnen blijven betalen. De regeling is zo gemaakt dat hij robuust en snel uitvoerbaar is en bedrijven snel hun geld krijgen. De eerste bedrijven hadden

vier dagen na opening van het loket al geld op hun rekening. Meer dan 1,5 miljoen mensen krijgen inmiddels deze inkomenssteun van de overheid – dat is gigantisch."

3 Wat kost dit, en hoe gaan we dit met z'n allen betalen? "Volgens onze voorspellingen kost deze regeling 10 miljard voor de eerste drie maanden. En als we de regeling verlengen, dan kost het nog een keer zo'n bedrag. Dat is heel veel geld. Maar als we hiermee de eerste harde klappen kunnen opvangen en grote snel stijgende werkloosheid – zoals in de VS – kunnen voorkomen, dan is het welbested. Dat neemt niet weg dat we hoe dan ook in een crisis zitten. Niet alleen in een gezondheidscrisis, ook in een economische crisis. Er zullen bedrijven failliet gaan en mensen hun baan verliezen, hoe stevig en groot onze maatregelen ook zijn. Ik beseft dat dat een harde boodschap is, maar het is wel de enige eerlijke boodschap. In deze crisis wordt ook nóg scherper duidelijk dat mensen met een tijdelijk contract of oproepkrachten als eerste hun baan kwijtraken. Dat onderstreept voor mij de noodzaak om de arbeidsmarkt zo te hervormen dat er meer gelijke kansen ontstaan. Als voorzitter van de commissie die het D66-verkiezingsprogramma schrijft, neem ik dat zeker mee."

4 Als (tijdelijk) vicepremier ben je nu ook lid van de 'nationale crisisstructuur'. Hoe is het om zo'n verantwoordelijkheid te dragen? "Omdat Kajsa nog niet teruggekeerd was na haar ziekte toen het virus uitbrak – nu gelukkig

well – zit ik als tijdelijk vicepremier inderdaad in het hart van de besluiten, de overleggen met het RIVM en de andere deskundigen. We nemen als kabinet grote besluiten, met veel impact op de samenleving en het leven van mensen. Dat is zeer nodig om het virus een halt toe te roepen. Maar dat laat me natuurlijk niet onberoerd. Op een zeldzaam moment van rust, komt dat soms echt wel even binnen. Ik heb grote bewondering voor de professionaliteit en deskundigheid van de mensen die ons adviseren. We mogen trots zijn op de kennis en wetenschap die we in Nederland hebben."

5 Je werkt momenteel dag en nacht, je bent nauwelijks thuis. Hoe gaat het eigenlijk met jou en met je gezin? "Goed hoor! Ik ben gezond, mijn vriendin en de kinderen ook. Dat is het allerbelangrijkste natuurlijk. Ik zie ze inderdaad nog minder dan anders. Dat vind ik soms best lastig, zeker omdat de kinderen thuis zijn nu en niet naar school kunnen. We regelen het zo goed en zo kwaad als het gaat, net als al die andere gezinnen in Nederland." ■

... Wouter Koolmees

↑ Persconferentie NOW-regeling op 31 maart 2020 | © NOS

Elke nacht wakker uit een nare droom

Peter van der Voort
29 september 1964

Woonplaats: Boksum
(Friesland)

2013-heden
Academic Director, TIAS
School for Business and
Society (Tilburg University)

2014-heden
Hoogleraar Health Care, TIAS

2016-heden
Chairman task force Health
Economics European Society
of Intensive Care Medicine

2017-heden
Regiobestuurslid D66 Fryslân

2017-heden
Secretaris
Gemeenschappelijke
Intensivisten Commissie

2019-heden
Hoofd afdeling Intensive
Care Volwassenen (ICV),
Universitair Medisch Centrum
Groningen (UMCG)

2020-heden
Hoogleraar Intensive Care
Geneeskunde Rijksuniversiteit
Groningen

2020-heden
Eerste Kamerlid voor D66

foto: Gerard van Luik

Peter van der Voort was net geïnstalleerd als lid van de Eerste Kamer toen hij besepte wat de ziekenhuizen te wachten stond door het nieuwe coronavirus. Nu de ergste opnamepiek voorbij lijkt, voelt het hoofd intensive care van het Universitair Medisch Centrum Groningen weer rust in zijn lijf. “We moeten een nieuw evenwicht zoeken.”

tekst Jan Vincent Meertens

Peter van der Voort slaapt altijd goed in, maar sinds kort slaapt hij ook weer goed dóór. Tijdens de eerste weken van de coronacrisis schrok hij elke nacht om 4 of 5 uur wakker uit een nare droom. “Dan gierde de adrenaline door mijn lijf. Er was zoveel te doen en dat ging ik dan ook doen. Nu ik weet waar we staan en hoe we verder gaan – met enige onzekerheid, maar grosso modo gaan we dit voor elkaar krijgen – voel ik weer rust in mijn lijf.”

Van der Voort neemt alle tijd om zijn ervaringen en zijn visie te delen met de leden van D66 – in dit geval via *Skype* met de *Democraat*. Dat deed hij ook tijdens het *online* congres op 18 april, waar hij samen met minister Sigrid Kaag vertelde over leiderschap in tijden van crisis. “Leiderschap is het eerlijke verhaal vertellen. Eerlijkheid is extreem belangrijk – zeker nu.”

“Onze fractievoorzitter Annelien Bredenoord vroeg of ik dacht dat het echt zo erg zou worden. Ik zei: ja”

Alarmbellen

Begin februari, nog maar net geïnstalleerd als Eerste Kamerlid voor D66, gingen bij Van der Voort de alarmbellen al af. Hij had de ontwikkelingen in China op de voet gevolgd en zag de verwoesting die het coronavirus aanrichtte in Italië. “Ik weet nog dat ik het er toen met onze fractievoorzitter Annelien Bredenoord over had. Ik vertelde haar hoe zorgelijk ik de situatie vond. Ze vroeg mij of ik dacht dat het echt zo erg zou worden. Ik zei: ja. Ik vond het ongemakkelijk dat het kabinet er zo lichtvoetig over deed, terwijl ik al wist dat we straks met veel te weinig ic-bedden zouden zitten. De behandeling zelf baarde me geen zorgen, we weten hoe we moeten beademen, maar de massaliteit verraste me.”

Het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) beschikte op dat moment over 36 ic-bedden. Als hoofd van de afdeling Intensive Care Volwassenen maakte Van der Voort al

Beëdiging Van der Voort in de Eerste Kamer op 4 februari 2020
© Hans Kouwenhoven

vroeg een gedetailleerd plan voor opschaling naar meer dan honderd bedden. “We hebben hard gewerkt om die grote en soms wat logge organisatie heel snel in beweging te krijgen en daar een heel wendbare en veerkrachtige organisatie van te maken. Met materieel, maar ook door verlopen in te trekken en met de inzet van ic-ondersteuners, hebben we toen vrij snel 112 ic-plekken weten te creëren.” Op dit moment (19 april, red.) heeft de UMCG 60 ic-patiënten. Een aantal komt uit de regio, maar het merendeel van de patiënten is overgenomen uit andere ziekenhuizen. “Wij verwachten dat de instroom uit de noordelijke regio nog komt, maar in een meer gecontroleerde toename. We hopen dat tegen die tijd de patiënten uit het zuiden weer zijn ontslagen.”

“Terug naar een normale werkweek op de ic; dat is de uitdaging waar ik nu voor sta”

Naar een normale werkweek

Van der Voort ziet dat, met sociale vermijding en afstand houden, de ergste piek eraf is. “Maar dat betekent wel dat het langer gaat duren; maanden of misschien nog langer”, waarschuwt hij. “Want wat nog niet geweest is, gaat een keer komen.” Hij voorziet een versoepeling van de maatregelen, zoals in Denemarken en Oostenrijk, en daarna weer een toename van het aantal patiënten zodat de maatregelen weer aangescherpt moeten worden. Want groepsimmuniteit bestaat nog niet. “We denken dat vijf tot acht procent van de bevolking de ziekte nu heeft door-gemaakt. Dat is nog heel weinig. En dat betekent dat ruim 90 procent van de mensen nog bevattelijk is voor deze infectie. We moeten zoeken naar een niveau dat we aankunnen, waardoor we een enigszins normaal leven kunnen leiden met elkaar en er tegelijkertijd voor zorgen dat ziekenhuizen niet overbelast zijn.” Van der Voort verwacht nog een jaar een opgeschaalde, dubbele

ic-capaciteit in het UMCG nodig te hebben. “Maar we zullen toch ook weer naar een normale werkweek moeten. Dat is de uitdaging waar ik nu voor sta, om daar een plan voor te maken, dus voor de korte én de lange termijn.” Hij anticipeert daarbij ook op de nazorg voor de ic-medewerkers. De afdelingen psychologie en psychiatrie zijn daarbij betrokken. “Mijn medewerkers kunnen hun verhaal doen als ze daar behoefte aan hebben. Zeker als we straks gaan afschalen hebben we daar bijzondere aandacht voor.”

Naar welk niveau afgeschaald kan worden – dat is de vraag. Duitsland heeft 36 ic-bedden per 100.000 inwoners, Nederland heeft er zeven. Maar in die basiscapaciteit van ic-bedden ligt volgens Van der Voort het probleem niet. “Wij hebben de intensieve zorg buitengewoon efficiënt ingericht. Ik heb daar in Europees verband onderzoek naar gedaan en dan zie je dat Nederland het meest efficiënt omgaat met zijn ic-bedden. Je meet dat af aan behandelduur en sterfte. Wij hebben een betrekkelijk korte behandelduur en een relatief lage sterfte. We doen dat heel efficiënt in Nederland.” De langdurige, extra belasting op de ic’s door het coronavirus vraagt om andere aanpassingen, denkt Van der Voort. In Nederland zijn er vier ic-verpleegkundigen per bed nodig. Hun *span of control* heeft Van der Voort vergroot met ic-ondersteuners. “Medisch personeel dat geen ic-ervaring heeft, maar wel de basale zorg kan verlenen. Dat is het model dat je langere tijd moet zien vol te houden.” Hij vindt dat we nu naar een organisatie moeten waarin dit structureel opgevangen kan worden. “We moeten een model bouwen waardoor we nog steeds efficiënt werken, maar waarmee we makkelijk – op landelijk, maar ook op Europees niveau – kunnen opschalen. Dat gaat nu nog erg geïmproviseerd.”

Maatschappelijke discussie

Met grote belangstelling volgt Van der Voort de discussie over de vermeende tegenstelling tussen economie en gezondheid. Hij constateert dat de Nederlandse samenleving de volksgezondheid belangrijker vindt dan economische groei: “Die

Van der Voort bij Jinek op 31 maart 2020 | © RTL

Van der Voort op de ic van het UMCG op 18 maart 2020
© ANP/Corné Sparidaens

“Als je het hebt over zorgkosten, dan is het niet vanzelfsprekend dat je alles wat je als dokter wilt doen ook móet doen”

keuze is in feite al gemaakt.” Maar begin maart was hij daar nog niet zo zeker van, “toen een wat laconieke premier Rutte besloot om de boel niet meteen op slot te gooien. Ik denk achteraf dat hij zich toen niet realiseerde dat het zo heftig zou gaan worden.” Hij verwacht dat de zorgkosten in Nederland een enorme stijging zullen laten zien – dit jaar én de komende jaren. “Daar heb ik verder geen waardeoordeel over, maar dat geld moet ergens vandaan komen. Dat geld kan dan bijvoorbeeld niet naar sociale zekerheid of naar veiligheid. We moeten daarin een nieuw evenwicht zoeken.” Hij vindt dat medici ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben in deze discussie. “Als je het hebt over de kosten van de zorg, dan is het niet vanzelfsprekend dat je alles wat je als dokter vanuit inhoudelijke motieven wilt doen ook móet doen. Daar botst je maatschappelijke verantwoordelijkheid als dokter soms met je verantwoordelijkheid naar het individu dat tegenover je zit.” Als hoogleraar Healthcare leidt hij een *executive course* voor leidinggevend in de gezondheidszorg. “De vraag die we daar stellen is *Hoeveel geld moet je uitgeven aan de individuele gezondheid?* Die vraag is nu heel actueel. We proberen iedereen te helpen en te zorgen dat er niemand doodgaat. Maar het kost zoveel geld dat we daarmee in een economische recessie gaan. Waar zit de balans?”

Als opleider en hoogleraar is Van der Voort intensief betrokken bij onderwijs. Een deel van het onderwijs gaat ondanks de crisis door, vertelt hij. ‘Zijn’ TIAS School for Business & Society heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om de lessen niet uit te stellen en zich snel te ontwikkelen in *online* onderwijs. “Onze docenten hebben online les gekregen in het online lesgeven. Dat vond ik erg mooi. Vorige week heb ik zelf een dag online college verzorgd. Ik heb het bewust door laten gaan, ondanks mijn taken bij het UMCG. Ik vind het fijn om ook even iets anders te kunnen doen dan het bestrijden van het coronavirus op de ic.” Van der Voort zet zich al jaren in voor de verbetering van

het volwassenenonderwijs. “Dat is een wezenlijk andere manier van onderwijzen dan het initieel onderwijs. Ik ervaar dat bij TIAS en bij de aio’s – de artsen in opleiding. Als docent maak je gebruik van de ervaring van de deelnemers. In een tijd van een-leven-lang-leren wil ik daar graag de aandacht op vestigen.”

Ondertussen in Den Haag

Op 4 februari werd Peter van der Voort geïnstalleerd als Eerste Kamerlid, nadat Alexandra van Huffelen de senaat verliet om staatssecretaris van Financiën te worden. Politiek geëngageerd was hij altijd al. Toen hij in 2013 academisch directeur werd bij TIAS keek hij op een hoger abstractieniveau naar de zorg en daarmee naar de wetten die van toepassing zijn op de zorg. “Ik kreeg ook steeds meer de behoefte om er iets van te zeggen. Tijdens een vragenruiter met de Eerste Kamerfractie op een D66-congres zag ik wat senatoren voor de totstandkoming van die wetgeving betekenen. Ik zat toen in het bestuur van D66 Fryslân en sprak een keer met toenmalig partijvoorzitter Letty Demmers, en zo kwam het kandidaat stellen voor het lidmaatschap van de Eerste Kamer voor mij in beeld.”

Op 10 maart is de senaatsfractie van D66 voor het laatst bij elkaar gekomen in de fractiekamer op het Binnenhof in Den Haag; nu wordt er virtueel vergaderd. Hij heeft het naar zijn zin in de fractie: “Ik ben vijf dinsdagen in Den Haag geweest en heb er dus goed aan geproefd. Bij de laatste virtuele vergadering zei ik: *ik zie jullie nu zo in beeld en ik verlang ernaar om jullie weer in het echt te zien*. Ik mis die wekelijkse bijeenkomsten echt.” Van der Voort heeft Financiën; Hoger Onderwijs; en Volksgezondheid, Welzijn en Sport in zijn portefeuille. Financiën is een nieuw vakgebied voor hem. Hij benut zijn dagelijkse treinreis naar Groningen om zichzelf bij te scholen in fiscaal recht. “Ik kan niet alles loslaten en alleen nog maar met het ziekenhuis bezig zijn. Ik wil het onderwerp ook echt doorgronden. Gelukkig kan collega-senator Joris Backer mij daarin steunen. Ik kan altijd bij hem terecht met vragen. Zo vullen we elkaar allemaal heel goed aan.”

Goede basisconditie

Naast al zijn werkzaamheden probeert Van der Voort elke dag ’s avonds thuis mee te eten. Dan vragen ze hem de oren van het hoofd. Zijn vrouw werkt in het onderwijs, en is nu thuis met hun drie kinderen. Hun wereld is, zeker in het kleine Friese dorp waar ze wonen, heel klein geworden, zegt Van der Voort. “Het is best wel pittig voor ze. Ze merken ook wel dat ik met mijn gedachten alleen maar bezig ben met wat er in het ziekenhuis en in het land moet gebeuren, maar dat begrijpen ze.” Op de vraag hoe het met hem persoonlijk gaat, zegt hij: “Ik blij dat ik een hele goede basisconditie had toen deze crisis begon. Ik heb veertien marathons gelopen en ik train regelmatig. Maar de dynamiek helpt zeker ook. Ik krijg veel energie van wat er allemaal gebeurt. Een van mijn motivaties om in de politiek te gaan, is dat ik de dagelijkse zorgpraktijk ken, zie en voel. Bij TIAS kijk ik meer op organisatieniveau naar de zorg. Bij D66 in de Eerste Kamer op macroniveau. Wat ik intrigerend vind, is om te zien hoe die drie verschillende niveaus met elkaar interacteren. Dat is in deze crisis in extreme mate het geval. Het schiet hier meteen van de vloer, waar ik dagelijks sta, naar de politiek. Het geeft me energie om de samenwerking tussen die niveaus te helpen faciliteren. En te verbeteren, want dat is echt nodig gebleken in deze crisis.” ■

Twee D66'ers staan sinds het begin van dit jaar aan het roer van de Belastingdienst: Alexandra van Huffelen en Hans Vijlbrief. De twee nieuwe staats-secretarissen van Financiën staan voor grote uitdagingen: het erkennen en compenseren van het leed van ouders na de kinderopvangtoeslagaffaire, het vergroenen van belastingen en het hervormen van de dienst. Daar kwam recent de coronacrisis nog bovenop.

tekst **Robbin van Pelt**
foto's **Gerald van Luijk**

Hans Vijlbrief Een intellectuele doener

Beschrijf jezelf eens in één zin. “Pas beschreef iemand mij als een intellectuele doener. Ik wil graag ergens goed over nadenken, maar een *die hard* wetenschapper ben ik niet. Ik wil echt snel aan de slag. Dat komt voort uit mijn ongeduld.”

Wat motiveerde je om 'ja' te zeggen? “Rob Jetten belde me toen ik in de trein zat. Ik vind dat je een heel goed verhaal moet hebben om 'nee' te zeggen tegen zo'n vraag. In Brussel had ik een mooie baan (voorzitter van de *ambtelijke werkgroep die vergaderingen van de Eurogroep voorbereidt*, red.), maar wel langs de zijlijn. Nu mag ik zelf de beslissingen nemen. Dat is voor mij nieuw en maakt het uitdagend.”

En, hoe is je eerste indruk? In de eerste plaats is er veel herkenning. Ik kende de mensen, de werkkamer van toen ik eerder bij Financiën werkte. Maar direct kwam er een tweede gevoel: *jeetje, er is wel heel veel werk te doen*. Iedereen weet dat er veel moet gebeuren, maar het is nog meer dan ik dacht.”

Inmiddels ben je flink aan de slag. Wat zijn de prioriteiten? “In de eerste plaats moeten we de Belastingdienst weer in rustiger vaarwater brengen. Dat is een enorme klus. Ook intern zijn mensen geraakt. Het helpt dan om kalmte te brengen. Dat is echter maar een deel van de oplossing. Het zit veel breder, en heeft te maken met cultuur, structuur en informatievoorziening. In de tweede plaats natuurlijk het beleid. De invoering van de vliegbelasting, de CO2-prijs voor de industrie en het aanpakken van belastingontwijking. Menno Snel heeft veel gedaan. Maar er moet ook nog veel gebeuren.”

“We halen alles uit de kast om werkgevers te helpen en zo banen veilig te stellen”

Welke gevolgen heeft de coronacrisis op deze prioriteiten? “Medewerkers van

Financiën en de Belastingdienst halen nu alles uit de kast om werkgevers te helpen en zo banen veilig te stellen. We geven bijvoorbeeld uitstel voor het betalen van belasting en als je een betalingsachterstand hebt, betaal je nu nog maar 0,01 procent rente – helemaal op nul zetten kon niet in de ICT-systemen. De Belastingdienst denkt echt goed en creatief mee over wat er wél mogelijk is.”

Kun je bij het voeren van beleid je D66-idealen in de praktijk brengen? “Bij vergroening van het belastingstelsel bijvoorbeeld is dat heel duidelijk. D66 is de meest authentieke groene partij. Maar in houding probeer ik vooral een verstandig bestuurder te zijn. Dat wordt in Nederland nog weleens onderschat. Maar gewoon verstandig besturen is echt iets waard. Het helpt het land verder. Het politieke midden moet leveren, anders leveren we het land uit aan radicale vleugels. En de vraag is of dat verstandig is. Ik denk van niet.”

Alexandra van Huffelen Een D66'er in hart en nieren

Veel D66'ers kennen jou al: als congresvoorzitter, als wethouder in Rotterdam of als senator. Maar beschrijf jezelf toch eens in één zin. “Ik voel me een D66'er in hart en nieren. Ik geloof in de verantwoordelijkheid die mensen dragen voor hun eigen leven, maar realiseer me ook dat sommige mensen niet met gelijke kansen starten en tegen grote obstakels of discriminatie aanlopen. Daar kunnen we als overheid bij helpen.”

Wat motiveerde je om 'ja' te zeggen? “Het onrecht dat de gedupeerde ouders is aangedaan. Ik vind dat we ons als overheid kapot moeten schamen voor wat er gebeurd is. De uitwerking van de huidige wetgeving is niet eerlijk en niet functioneel. Vooringenomenheid bij fraudebestrijding is echt heel erg. De gesprekken die ik in mijn eerste weken met ouders heb gevoerd, motiveren me om te zorgen voor verbetering – niet alleen door hen recht te doen, maar ook door te werken aan een beter stelsel voor de toekomst.”

En, hoe is je eerste indruk? “De afgelopen weken sprak ik naast ouders ook veel mensen van de Belastingdienst over hoe

het zover heeft kunnen komen. Waarom mensen bijvoorbeeld, als ze één bonnetje misten, soms een heel jaar moesten terugbetalen. Deze gesprekken laten zien dat het probleem nog groter is dan we dachten. Samen met Hans moet ik flink aan de bak!”

“Het toeslagenstelsel moet veranderen, het moet menselijker worden”

Er moet dus veel gebeuren. Wat is nu je prioriteit? “Ieder gesprek levert weer nieuwe inzichten op over wat er mis is gegaan. Erkenning is voor de gedupeerde ouders belangrijk. Die was er vanuit Menno Snel en daarna ook vanuit de minister, Wopke Hoekstra. Maar nu verdienen de ouders zo snel mogelijk antwoord. Ik wil snel iets voor hen doen in financiële zin. Maar dat is niet genoeg. Sommige gedupeerden hebben hulp nodig. Bij het vinden van een baan, bij het oplossen van schulden en soms ook psychische ondersteuning. Hierover heb ik afspraken gemaakt met een groot aantal gemeenten.”

Welke gevolgen heeft de coronacrisis op deze prioriteiten? “Het is in deze tijd nóg belangrijker om de gedupeerde ouders te helpen. Natuurlijk heeft de crisis wel invloed op de manier waarop we contact kunnen hebben. Met een beetje creativiteit komen we gelukkig een eind; zo sprak ik onlangs in een week zo'n 1250 gedupeerde ouders in een speciaal voor hen georganiseerde *online* bijeenkomst. Wellicht blijven we deze toegankelijke contactmomenten straks voortzetten náást de – dan hopelijk ook weer mogelijke – *live* ontmoetingen en gesprekken.”

Wat zijn je vergezichten? “Richting de komende jaren moet het toeslagenstelsel veranderen, menselijker worden. Dat ga ik voorbereiden, samen met andere ministeries en natuurlijk in samenspraak met de Kamer. Maar gelijktijdig aan dit grote proces wil ik in het stelsel dat we nu hebben al verbeteringen doorvoeren waar mensen al op korte termijn iets van gaan merken. We moeten met z'n allen oog blijven houden voor de menselijke maat. Goed blijven letten op mensen voor wie het leven soms wat lastiger is.” ■

Tweede Kamerlid Tjeerd de Groot haalde zich flink wat op de hals, toen hij vorig jaar september de halvering van de veestapel bepleitte als antwoord op de stikstofcrisis. Opportunist? De Groot strijdt al zijn hele werkzame leven voor een toekomstbestendige visie op landbouw en natuur.

↑ Tjeerd de Groot luistert naar boerin Eline Vedder tijdens Nieuwsuur op 1 oktober 2019.

Het roer gaat om

De woede was groot en de beschuldigingen waren niet van de lucht: Tjeerd de Groot zou een politiek opportunist zijn, die alleen de Randstedelijke belangen wilde dienen met zijn plannen om de veestapel te halveren. De landbouwexpert van D66 bleef er kalm onder. Zo stond hij op 1 oktober 's middags voor een woedende menigte op het Malieveld, 's avonds legde hij bij *Nieuwsuur* nog eens rustig uit waarom zijn pleidooi voor halvering van de veestapel geen proefballonnetje is, maar bittere noodzaak – waarover later meer.

Een opportunist is wel het laatste wat je Tjeerd de Groot kunt noemen. Zijn pleidooi is een logisch gevolg van een leven waarin landbouw – en specifiek het streven naar duurzame systeemverandering van de landbouwsector – altijd al centraal stond. Hij studeerde bestuurskunde en milieukunde in Leiden en promoveerde op een analyse over waarom het Europese landbouwbeleid zo moeilijk te hervormen is. “Het beleid leek op een diner, waarbij iedereen het duurste gerecht kiest, in de wetenschap dat de rekening wordt gedeeld”, vertelt De Groot. “De oplossing voor alle problemen was: meer geld.”

Buitenkans bij Brinkhorst

Na zijn promotie begint hij als beleidsmedewerker op het ministerie Landbouw, Natuur en Visserij (LNV). Daar deed zich al snel een buitenkans voor. D66 mocht voor Paars II een minister van Landbouw leveren. Dat werd Hayo Apotheker, die na een klein jaar werd opgevolgd door Laurens-Jan Brinkhorst. En Tjeerd de Groot werd zijn politiek adviseur. Gevraagd door zijn minister, zette hij zijn ideeën uiteen: niet langer het aanbod van

natuur en landbouw moest centraal staan, maar de vraag naar een groene leefomgeving en gezond voedsel. De Groot krijgt van Brinkhorst veel vrijheid om binnen zijn visie projecten op te pakken en grijpt die kans met beide handen aan. Zo was hij betrokken bij de allereerste nota over biologische landbouw en medeverantwoordelijk voor de primeur van de eerste nota over dierenwelzijn binnen LNV. De Groot benoemt graag dat dit nog “ver voor de oprichting van de Partij voor de Dieren was”.

Kringlooplandbouw is dé reden waarom hij drie jaar geleden de politiek in ging

Van Binnenhof naar bedrijfsleven

Van de hervormingszin die volgens De Groot ten tijde van het ministerschap van Laurens-Jan Brinkhorst heerste, is in volgende kabinetten echter weinig meer te merken. “Cees Veerman, Gerda Verburg; het ontbrak hun gewoon aan de ambitie om het systeem te veranderen. Het was er gewoon niet”. Het is voor De Groot, die daarna nog enige tijd als landbouwtaché van het ministerie van LNV in Berlijn verblijft, een teken dat het tijd is om iets nieuws te zoeken. Na jaren te hebben doorgebracht in zowel de academische wereld als de ambtenarij, kijkt hij naar het bedrijfsleven. Een baan als directeur van de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) komt in beeld. Twijfels

die hij heeft, worden in een gesprek met Cees 't Hart, de toenmalige baas van Friesland-Campina, weggenomen: hij is ervan overtuigd dat er in de sector voldoende mogelijkheden zijn om te hervormen. De Groot zegt trots te zijn op de stappen die er onder zijn leiding zijn gezet wat betreft de verduurzaming van de Nederlandse melkveehouderijsector. Toch knaagt het. In de zeven jaar die hij als directeur bij de branchevereniging rondloopt, ervaart hij dat boerenbestuurders bepaald niet voorop lopen wat betreft het doorvoeren van voor hem noodzakelijke maatregelen. Het ontbreekt hun volgens De Groot aan leiderschap om binnen gestelde milieuvoorwaarden te opereren.

Kringlooplandbouw

Binnen de politiek ziet hij dezelfde dynamiek. De Groot mist een écht toekomstbestendige visie op landbouw en natuur. Hij ziet enkel, wat hij noemt, “als-het-kalf-verdronken-is-dempt-men-de-put-regelgeving”. Het niveau van het politieke debat erover frustriert hem eveneens. Hij ziet twee kampen die zich in de Tweede Kamer hebben ingegraven. Het ene kamp heeft het over de problemen van landbouw en de impact op natuur. Het andere kamp doet niets dan het bejubelen van “de beste boeren en de meest efficiënte landbouw ter wereld”. Langzaam begint hij het als zijn taak te zien om deze twee kampen bij elkaar te brengen. Het concept waarmee hij dat wil doen, moet menig D66'er inmiddels bekend in de oren klinken: kringlooplandbouw.

Vraag De Groot naar kringlooplandbouw, en hij steekt een geroutineerd verhaal af, dat hij duidelijk al vaak uiteen heeft gezet. Het uitgangspunt is, dat binnen het huidige systeem van voedselproductie en -consumptie in de wereld een derde van de productie wordt geconsumeerd, een derde tot veevoer wordt gemaakt en een derde wordt verspild. Het is aan kringlooplandbouw om deze verhouding te veranderen. Dit betekent minder verspilling, maar ook dat je zo min mogelijk voedingsstoffen aan dieren geeft die je óók aan mensen zou kunnen

Nieuws

Op 24 april presenteerde het kabinet een pakket maatregelen om de stikstofuitstoot tot 2030 fors te verminderen. Meer weten? Kijk op: verdieping.d66.nl/stikstof

De boerenprotesten stemmen hem niet pessimistisch; álle grote hervormingen kosten tijd

geven. Het is volgens De Groot mogelijk om op deze manier in voedselvoorziening te voorzien, met slechts 30 procent van de huidige veestapel. De Groot: “Ik was dus nog vrij mild, met die halvering.”

Hervormingszin moet terug

Kringlooplandbouw is dé reden waarom hij drie jaar geleden de politiek in ging. Sinds maart 2017 is hij Tweede Kamerlid en landbouwwoordvoerder voor D66. Hij weet dat zijn boodschap haaks staat op ‘70 jaar Mansholt’ (*PvdA-minister Sicco Mansholt, onder wiens ministerschap de landbouwsector begon met intensivering en grootschalige uitbreiding, red.*), en is daarom niet verbaasd dat het tot de nodige tegenstand leidt. De boerenprotesten stemmen hem echter niet pessimistisch. Zoals D66-voorstellen over de verhoging van de AOW-leeftijd en hypotheekrenteaftrek tijd nodig hadden om steun van de politiek en de bevolking te krijgen, zo zal het ook met kringlooplandbouw gaan, zegt hij. Daarom staat hij vaak voor groepen boeren om zijn verhaal te vertellen, op het Malieveld en in zaaltjes in het land.

Zeker is dat hij het momentum, dat het afgelopen half jaar in politiek Den Haag is ontstaan voor échte hervormingen binnen landbouw- en natuurbeleid, ten volste zal proberen te benutten. Hem is er alles aan gelegen om de Tweede Kamer en het land van zijn ideeën te overtuigen. En mocht het lot hem de kans gunnen, dan zal hij de mogelijkheid om – voor het eerst sinds Laurens-Jan Brinkhorst – de hervormingszin bij LNV terug te brengen, met beide handen aangrijpen. ■

Het gesprek voor dit portret vond plaats voor de coronacrisis.

Vorig jaar presenteerde het kabinet het Klimaatakkoord. In heel het land zijn gemeenten nu aan de slag om transitie op lokaal niveau vorm te geven. De *Democraat* nam drie praktijkvoorbeelden onder de loep. “Bewoners moeten altijd op de eerste plek staan.”

tekst Milan Assies beeld Spinderwind

Energietransitie doe je zo

Nieuws

Op vrijdag 24 april presenteerde het kabinet maatregelen om het Klimaatdoel 2020 (25 procent minder CO₂-uitstoot) te halen en daarmee te voldoen aan het Urgenda-vonnis: d66.nl/urgenda-klimaat

De gesprekken voor dit artikel vonden plaats voor de coronacrisis.

Hoe zat het ook alweer? Het belangrijkste doel van het Klimaatakkoord is CO₂-reductie: in 2030 willen we in Nederland bijna de helft minder broeikasgassen uitstoten dan we in 1990 deden. En in 2050 stoten we vrijwel geen CO₂ meer uit (95 procent reductie). Dit doen we om de stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur in 2050 tot ruim onder 2 graden te beperken, zoals afgesproken in het Akkoord van Parijs.

Het Nederlandse Klimaatakkoord is een veelomvattend plan, dat werd opgesteld in samenwerking met meer dan 100 partijen. In heel het land moeten gemeenten nu vorm geven aan transitie op lokaal niveau. Hoe maak je goede spelregels? Hoe zorg je voor investeringen en financiële participatie? Hoe voorkom je een wildgroei aan initiatieven? En hoe zorg je dat bewoners en bedrijven betrokken zijn én blijven? D66-wethouders pakken die handschoen graag op, blijkt uit deze drie praktijkvoorbeelden.

Wat Burgerwindpark Waar Midden-Brabant

Windpark Spinderwind, aan de stadsrand van Tilburg, is baanbrekend. Niet vanwege de omvang, vier windmolens groot, maar door de manier waarop het park tot stand is gekomen. Het project, waar de Tilburgse D66-wethouder **Berend de Vries** nauw bij betrokken is, heeft namelijk veel geïnvesteerd in het betrekken van inwoners bij dit project. Het resultaat is dat maar liefst elf energiecoöperaties eigenaar zijn van dit park – vijf uit Tilburg en zes uit de regio Hart van Brabant. Door de financiële participatie van burgers in deze energiecoöperaties is maar liefst 100 procent van Spinderwind lokaal eigendom. Het windpark is mede hierdoor één van de weinige windparken in Nederland die zonder juridische procedures is gerealiseerd. Wellicht het mooiste van alles? Politici en samenwerkende partijen die betrokken zijn bij Spinderwind hebben aangegeven zo geïnspireerd te zijn, dat ze deze inclusieve manier van werken bij meerdere projecten in de regio willen gaan oppakken. Zo geldt het Brabantse burgerwindpark als een voorbeeld voor de rest van Nederland. Helaas moest de feestelijke opening, die was gepland op 17 en 18 april, tot nader orde worden uitgesteld vanwege maatregelen rondom het coronavirus.

Wat Warmtenet in de wijk Waar Purmerend

In Purmerend staat één van de succesvolste voorbeelden van een specifiek deel van de Nederlandse energietransitie: die van ‘van het gas af’. Nadat de gemeenteraad in 2017 groen licht gaf voor het project ‘Gasvrij Purmerend’, wees het de wijk Overwhere-Zuid – bijna 100 woningen, allemaal in particulier bezit – als pilotwijk aan. Bijna drie jaar na dat initiële besluit, werd het project in oktober vorig jaar feestelijk geopend met ruime aandacht van diverse (landelijke) media. Want met maar liefst 95 procent van de bewoners die instemden met deelname aan het project, heeft Purmerend als eerste gemeente in Nederland een wijk met huizen in particulier bezit op een warmtenet (stadsverwarming) weten aan te sluiten.

Het succes zit hem volgens D66-wethouder **Paul van Meekeren** in ‘de persoonlijke aanpak’. Daar is veel in geïnvesteerd, vertelt hij. Zo huurde de gemeente een woning en maakte dat een vaste basis in de wijk. Er werden informatieavonden georganiseerd waar burgers met hun vragen terecht konden. En alle bewoners kregen persoonlijk bezoek – vaak zelfs meerdere keren – om hen aan hun eigen keukentafel te overtuigen van deelname aan dit project. Dat dit succesvol was, had volgens Van Meekeren niet alleen van doen met idealisme en duurzaamheidsoverwegingen, maar ook met de praktische voordelen. Door huizen aan te sluiten op het duurzame warmtenet werd het energielabel van de huizen verbeterd, wat ze een sterkere positie gaf op de huizenmarkt. Daarbij liet de collectieve aanpak van de wijk – mogelijk gemaakt doordat het project werd gekoppeld aan een vernieuwing van de riolering – bewoners inzien dat dit een unieke kans was. “De belangrijkste les voor mij is dat goed contact met inwoners voor dit soort projecten onmisbaar is. Zij moeten altijd op de eerste plek staan”, aldus Van Meekeren. Zo werd de verbouwing van één straat in de wijk vervroegd, om rekening te houden met de aanstaande bevalling van een van de bewoners. Het project heeft op deze manier de wijk ook hechter gemaakt. “Je merkt dat zo’n buurt erop vooruitgaat. Mensen kijken weer meer naar elkaar om.”

Wat Pilot Zonneparken Waar Apeldoorn

Net als de rest van Nederland, werd Apeldoorn een paar jaar geleden geconfronteerd met een plotselinge toename in de interesse voor zonne-energie. Er kwamen meerdere verzoeken binnen van grondeigenaren en initiatiefnemers die een zonnepark (een veld met zonnepanelen) wilden ontwikkelen. Goed nieuws, maar tegelijkertijd een probleem, want de gemeente had haar beleid nog niet gereed. Wachten was echter ook geen optie. De gemeente besloot daarom om alle plannen die waren ingediend aan te merken als ‘pilot’. Zo kon ze de initiatiefnemers aan de slag laten gaan, en tegelijkertijd zelf belangrijke ervaring opdoen in het vormgeven van de Apeldoornse energietransitie. Er werden flinke eisen gesteld op het gebied van burgerparticipatie. Met als resultaat: initiatiefnemers organiseerden bewonersavonden, gingen het gesprek aan en luisterden naar de bezwaren. Want bewoners vreesden een wildgroei aan projecten, schade aan de natuur of soms een te erg veranderend landschap. In samenspraak met bewoners werden sommige projecten aangepast, trok één project zich vóór de vergunningverlening alsnog terug, maar kon uiteindelijk worden begonnen met de bouw van vier zonneparken. Bij elkaar beslaan ze 50 hectare en voorzien ze maar liefst 12.000 huishoudens in stroom. De lessen uit deze pilot zullen D66-wethouder **Maarten van Vierssen** goed van pas komen, nu nieuwe initiatiefnemers staan te trappelen. Want met een ambitie om maar liefst 250 hectare aan zonneparken tot 2030 te realiseren is er werk aan de winkel. ■

Tweede Kamerlid Paul van Meenen, fractievoorzitter Rob Jetten en school-directeur Els Ranzijn van basisschool De Blauwe Lijn luisteren naar vragen uit de klas tijdens de Scholenreis van D66 op 2 maart in Amsterdam.

Voor een nieuwe onderwijsvisie

Op initiatief van Tweede Kamerlid Paul van Meenen reisde D66 maandenlang langs diverse basis- en middelbare scholen door het hele land. Om ideeën op te halen voor een nieuwe onderwijsvisie; voor het onderwijs van de toekomst. *Democraat* ging mee naar de Amsterdamse Bijlmer. Verslag van het laatste Scholenreis-bezoek voor de onderwijs-lockdown begon...

tekst Lisanne van 't Riet
fotografie Jeroen Mooijman

Op een regenachtige maandagochtend druppelt een groepje D66'ers – Kamerleden, raadsleden, beleidsmedewerkers en twee redactieleden van *Democraat* – de kantine binnen van basisschool De Blauwe Lijn, waar de koffie al klaar staat. Het is 2 maart; twee weken vóór het kabinet besluit tot een (beperkte) lockdown, waarbij onder andere scholen, kinderopvang en horeca per direct hun deuren moeten sluiten om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Handen schudden doen we al niet meer, maar verder lijkt de enorme crisis die op komst is vandaag nog mijlenver weg. D66 is op Scholenreis (zie kader), en vandaag staat de Amsterdamse Bijlmer op het programma. Vaste kern van de Scholenreis-delegatie zijn Tweede Kamerleden Paul van Meenen (po/vo/mbo) en Jan Paternotte (hoger onderwijs), de onderwijswoordvoerders namens de D66-fractie. Fractievoorzitter Rob Jetten is er vandaag ook bij.

“Als je scholen gelijke kansen wilt geven, zul je ze verschillend moeten behandelen”

– Paul van Meenen, Tweede Kamerlid

Van buiten een doorsnee grijs gebouwencomplex, eenmaal binnen wordt het bezoek echter overspoeld door kleur; letterlijk en figuurlijk. Deze openbare basisschool in de Amsterdamse Bijlmer telt bijna 300 leerlingen van diverse herkomst en achtergrond. Kansen(on)gelijkheid is een basisthema tijdens deze hele Scholenreis, maar ook op deze school, zo blijkt al snel. Tijdens

Scholenreis

Op initiatief van Tweede Kamerlid en onderwijswoordvoerder Paul van Meenen reisde D66 van oktober tot maart* langs diverse basis- en middelbare scholen door het hele land. Om ideeën op te halen voor een nieuwe onderwijsvisie; voor het onderwijs van de toekomst. Tijdens deze bezoeken ging D66 in gesprek met alle betrokkenen: met docenten en directeuren, met de leerlingen in de klas, en met betrokken leden en geïnteresseerden.

De thema's die tijdens deze Scholenreis specifiek aan de orde kwamen, en die straks ook terug te vinden zijn in de nieuwe onderwijsvisie:

- Kinderopvang: Naar de voorschool
- Leraren: Naar een aantrekkelijk beroep
- Basisschool: Naar een rijke schooldag
- Voortgezet Onderwijs: Naar meer maatwerk
- Onderwijs en Zorg: Naar een inclusieve school
- Het systeem: Geld naar scholen ipv naar besturen (zie ook: d66.nl/initiatiefwet-onderwijsgeld)

* De Scholenreis is in maart gestopt in verband met de coronamaatregelen. D66 hoopt de Scholenreis later te kunnen hervatten.

Meer informatie: d66.nl/scholenreis

het eerste gesprek – met directie, docenten en medewerkers – legt Paul van Meenen uit waarom D66 op Scholenreis is. “We zijn hier omdat verandering nodig is. Je kunt iedere school wel hetzelfde behandelen, maar de basisschool in Appelscha is totaal anders dan de basisschool in Amsterdam. Als je scholen gelijke kansen wilt geven, zul je ze verschillend moeten behandelen. En nu willen wij dus graag van jullie horen wat jullie belangrijk vinden. Wat gaat er goed, wat moet er anders?” Directeur Els Ranzijn valt maar meteen met de deur in huis wat betreft kansengelijkheid op haar school: “Scholen worden gegradeerd in hun mogelijkheid om gelijke kansen te bieden aan de kinderen. Deze normering loopt van 0 tot en met 40. Bij 40 hebben kinderen de minste kans op gelijkheid. Driemaal raden waar wij zitten? Op 37.8.” Voor de medewerkers van de school is dit uiteraard geen nieuws, maar de D66-delegatie schrikt zichtbaar.

Elke dag een gezonde lunch

Een van de hoofdthema's waar basisschool De Blauwe Lijn op wil inzetten, is gezond eten. Want ook dat draagt bij aan kansen(on)gelijkheid. “Ongeveer de helft van de kinderen die hier naar school gaat, krijgt 's ochtends geen ontbijt. Daardoor gaan die kinderen erg onrustig naar school, ze kunnen zich niet goed concentreren”, vertelt directeur Ranzijn. De school wil de kinderen graag structureel voorzien van vers fruit en een gezonde lunch. Vorig jaar lukte dat: de school deed mee aan een pilot van de Universiteit Wageningen, waarbij de leerlingen elke dag een gezonde lunch kregen, uitgeserveerd door ‘meester Fred’, de conciërge van De Blauwe Lijn. Een klus waar hij zijn handen vol aan had, maar het was een groot succes, volgens Ranzijn. “Maar helaas kunnen we hier niet mee doorgaan. De pilot kost duizenden euro's per week, dat hebben we simpelweg niet.” Dagelijks schoolfruit is er gelukkig wel, dat wordt voor een deel gesubsidieerd.

Tijd voor een ontmoeting met de leerlingen. “Ik vind leren heel belangrijk en wil graag van jullie horen wat er beter kan”, trapt Van Meenen het kringgesprek af. De voormalig wiskundedo-cent voelt zich duidelijk als een vis in het water in de klas. Na

“Ongeveer de helft van de kinderen op onze school krijgt geen ontbijt”

– Els Ranzijn, directeur basisschool

enige aarzeling gaat de eerste vinger omhoog. “Meer lessen, want ik vind rekenen erg lastig”, is het eerste antwoord. Daarna steekt een andere jongen zijn vinger enthousiast op en vult aan: “En meer taal en begrijpend lezen, dat is ook heel moeilijk.” Het gezonde eten komt ook hier ter sprake. Een leerling vertelt dat ze bijna altijd zonder ontbijt naar school gaat. Er valt een korte stilte bij de D66-delegatie; de directeur had er al over verteld, maar om het uit de mond van een leerling te horen is pijnlijk.

Ja, de kinderen zouden de dagelijkse schoollunch best wel terug willen. “Als we thuis eten, dan betalen papa en mama het eten. Maar als we op school eten, wie betaalt dat dan eigenlijk?” Van Meenen lacht breeduit. “Dat is een heel goede vraag. De Tweede Kamer, waar wij werken, gaat over het verdelen van het geld!”

Bij de brede brugklas

Open Schoolgemeenschap Bijlmer is het volgende adres tijdens de schoolreis van vandaag. Deze middelbare school telt ruim 1500 leerlingen met wederom zeer diverse achtergronden. Bij binnenkomst wordt de D66-delegatie hartelijk ontvangen door directeur Maryse Knook en meteen begeleid naar een lokaal waar een zogenoemde ‘brede brugklas’ bezig is met de les. De ‘heterogene onderbouw’, waar de brede brugklas een onderdeel van is, is een belangrijk element van deze school. Alle leerlingen zitten de eerste twee jaar bij elkaar in de klas; ongeacht welk schooladvies ze meekregen. Van vmbo tot vwo, iedereen heeft deze twee jaar samen les. Op deze manier wil de school de leerlingen extra kansen bieden om van elkaar te leren en hun talenten te ontwikkelen.

Het thema van deze les is energie en klimaatverandering. Van Meenen vertelt eerst waarom gelijke kansen in het onderwijs zo belangrijk zijn. En waarom hij de brede brugklas daar een prachtig voorbeeld van vindt: “Want op je 11de moet nog niet

bepaald worden wat je toekomst gaat zijn.” Een van de leerlingen vertelt waarom zij haar klas zo fijn vindt: “Het is in deze klas niet zo dat iemand met een vwo-advies slim is en iemand met een vmbo-kader-advies dom.” Even later gaan de brugklassers helemaal los, ze vuren diverse vragen op de D66’ers af, van klimaat tot onderwijs tot de toekomst van het ganse land. “Hoe ziet D66 Nederland er over vijf jaar uit? Wat gaat klimaatverandering voor een invloed hebben op mensen?” Rob Jetten, die achter een groepje leerlingen op tafel zit: “De aarde warmt te snel op, dus we moeten in korte tijd veel doen om dit tegen te gaan. Denk bijvoorbeeld aan het goed isoleren van huizen, om de warmte binnen te houden. Meer groen in de buurt en koken zonder gas hoort hier natuurlijk ook bij.”

Omgaan met verschillen

De brede brugklas die deze school hanteert, is voor veel leerlingen een prettige steun in de rug. Niet alleen is er door dit systeem meer tijd en ruimte voor leerlingen die door willen groeien, ook leert iedereen hier met elkaars verschillen om te gaan en elkaar te helpen waar dat kan. Een van de leerlingen vertelt vol trots dat zij goed is in wiskunde maar muziek een lastig vak vindt. “Daar helpen andere klasgenootjes mij dan weer bij en dat vind ik heel fijn.” Maar diezelfde ruimte geeft soms ook druk en spanning, blijkt uit het klasgesprek. “Ik twijfel heel erg tussen havo en vmbo. Ik wil eigenlijk niet naar het vmbo, maar ben ook heel bang om te falen als ik voor de havo kies”, vertelt een leerling. Ze voelt veel druk om te presteren en ligt er vaak wakker van. “Soms ben ik tot na middernacht bezig met school.”

De D66-Kamerleden maken zich ondertussen op voor het avondprogramma: een bijeenkomst waarbij de Kamerleden in gesprek zullen gaan met een zaal vol leden en geïnteresseerden over de opgedane kennis van dit specifieke scholenbezoek, en over het onderwijs in Amsterdam in het algemeen. Hoe zorgen we ervoor dat alle kinderen in deze stad het beste onderwijs krijgen? De stoelen in Restaurant Elixer staan al klaar. ■

“Goed onderwijs vereist dat de leraar in de buurt is”

Het Scholenreis-bezoek in Amsterdam (zie hiernaast) was voorlopig de laatste: op 15 maart besloot het kabinet dat alle scholen moesten sluiten in verband met de coronamaatregelen. Tweede Kamerlid Paul van Meenen maakt zich zorgen over de achterstand die sommige kinderen oplopen.

1 Wat dacht jij toen je op 15 maart hoorde dat alle scholen moesten sluiten?

“De maatregel om scholen in Nederland te sluiten, is goed geweest. Goed voor de veiligheid van iedereen die op een school werkt. Maar het is ook een besluit dat je nooit hoopt te hoeven nemen. Gezondheid komt natuurlijk op de eerste plaats, maar tegelijkertijd hebben kinderen recht op onderwijs. Het is zo’n belangrijk onderdeel van hun leven. Nu zitten ze thuis en zien ze hun klasgenoten en hun juf of meester lange tijd niet meer.”

2 Sommige mensen zeggen: deze crisis laat zien dat online onderwijs – onderwijs op afstand – prima werkt. Hoe kijk jij hier tegenaan?

“Ik ben enorm onder de indruk van hoe snel en professioneel de scholen en de leraren het onderwijs op afstand hebben geregeld. Tegelijkertijd toont deze crisis juist aan dat het professionele oog en de aandacht van de leraar onmisbaar is. Goed onderwijs vereist dat de juf of meester echt in de buurt is. En vergeet niet hoeveel kinderen van elkáár leren. Dit geldt voor alle leerlingen, maar helemaal voor de kinderen die het toch al lastig hebben. Voor sommige kinderen is school de fijnste en veiligste plek om te zijn. Zij worden extra hard geraakt door deze crisis. Niet alle ouders zijn in staat te helpen bij het thuisonderwijs, niet alle kinderen hebben een computer en een internetverbinding. Zij lopen een leerachterstand op waar zij, maar ook de samenleving als geheel, lang last van gaan hebben.”

3 Heeft deze crisis bij jou tot nieuwe onderwijsinzichten geleid?

“In deze crisis worden veel regels overboord gegooid. Ik denk dat deze ruimte en dit vertrouwen het onderwijs goed gaan doen. Ik hoop dat we wat van die flexibiliteit kunnen vasthouden. Minder Haagse regeltjes, meer vertrouwen in de leraar. Want de leraar, dat is de expert. Wat ik ook zie: vóór de coronacrisis hadden we ruim vierduizend kinderen die om verschillende redenen niet naar school gingen. Voorheen was het voor hen niet mogelijk thuis onderwijs te krijgen. Deze crisis laat zien wat er allemaal mogelijk is voor deze groep. Maar het liefste heb ik dat, als de scholen weer opengaan, we geen enkel kind meer hebben dat niet naar school kan.”

4 Hoe houd je nu contact met het onderwijsveld? En wat valt je daarin op?

“Wat ik vooral zie, is hoeveel zorg en aandacht leraren hebben voor hun leerlingen. Dan zie je dat leraar-zijn niet gewoon een baan is, maar een heel bijzonder beroep. Het contact met scholen en leraren gaat nu vooral via sociale media, mail en *conference call*. Ik vraag iedereen om, als ze vragen hebben, mij te mailen, appen, bellen, faxen of wat maar uitkomt. Al deze vragen verzamel ik en stel ik namens hen aan de minister. Zodat we knelpunten zo snel mogelijk kunnen aanpakken. Dan kunnen leraren zich zoveel mogelijk concentreren op hun leerlingen en op lesgeven. Zo hoort het ook.”

5 Hoe gaat het nu verder met de Scholenreis?

“We willen weer verder met de Scholenreis zodra dat kan. Maar gezondheid komt op de eerste plaats. En wanneer scholen straks weer open zijn, dan hebben ze eerst genoeg te doen om alles weer op de rit te hebben. Wanneer ik daarna weer welkom ben, kom ik meteen weer. Ik heb zelf 33 jaar in het onderwijs gewerkt, dus ik vind dat ik er wel iets van af weet. Maar het blijft altijd belangrijk om van de mensen zelf te horen wat goed gaat en wat niet. Wat zijn knelpunten en waar hebben ze behoefte aan? Leraren willen niets liever dan weer gewoon lesgeven. En daar wil ik ze zoveel mogelijk bij helpen.” ■

Onderwijs-lockdown

Op 15 maart besloot het kabinet dat alle scholen en kinderopvang de deuren moesten sluiten om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Op 21 april maakte het kabinet bekend dat scholen in het basisonderwijs, het speciaal (basis)onderwijs en de opvang op 11 mei (met beperkingen) weer open gaan. Scholen in het voortgezet onderwijs blijven voorlopig (in elk geval tot 1 juni) gesloten.

Digitale revolutie

Specialisten noemen hem een witte raaf; een eenzame strijder. IT-platform AG Connect riep hem in maart uit tot IT-politicus van het jaar 2019. Tweede Kamerlid Kees Verhoeven over de grote uitdagingen op het gebied van (ethische) technologie. “Desnoods moet je techreuzen een kopje kleiner maken.”

tekst **Marishka Neekilappillai**

Dit interview vond plaats vóór de ‘intelligente lockdown’, die op 15 maart inging. Inmiddels werkt Kees Verhoeven vanuit huis, in Amersfoort. Het Tweede Kamerlid maakt zich grote zorgen over het inzetten van *datatracking* om het coronavirus te bestrijden. Zoals apps die kunnen nagaan waar een besmet persoon is geweest en wie er in zijn of haar buurt waren. “Juist in crisistijd is het zaak de balans te bewaren en alle burgerrechten te beschermen.”

In juni zit Verhoeven tien jaar voor D66 in de Tweede Kamer. Onlangs maakte hij bekend zich niet opnieuw verkiesbaar te stellen voor de volgende Tweede Kamerverkiezingen. Hij zal gemist worden – zeker door IT-experts. Want lange tijd was Verhoeven een van de weinige politici die de roze internetbril had afgezet. Hij is geen zwartkijker, eerder het omgekeerde, maar hij ziet naast grote kansen ook grote bedreigingen. Al jaren waarschuwt Verhoeven in visiestukken, pamfletten en initiatiefvoorstellen voor een digitale droom die verandert in een nachtmerrie – als we niet ingrijpen. Te beginnen met de *Techvisie* (2016), die vorig jaar werd opgevolgd door de *Techvisie 2.0*. Het leverde hem tot twee keer toe de titel *IT-politicus van het jaar* op (zie kader).

Welke ontwikkelingen maakten een update van de eerste *Techvisie* uit 2016 noodzakelijk? “In de eerste *Techvisie* was er vooral aandacht voor cybersecurity en technologische toepassingen in de zorg en het onderwijs. Er waren vier kwesties die erg belangrijk waren bij het opstellen van de 2.0-versie. Allereerst is kunstmatige intelligentie (KI) in de afgelopen drie jaar enorm opgekomen. Denk aan robotisering en de invloed op arbeid en inkomen. Ten tweede is het beter reguleren van de datamacht van *big tech*-bedrijven veel belangrijker geworden. In de eerste *Techvisie* deden wij aanbevelingen op het gebied van privacy. In de 2.0-versie staat het inperken van die datamacht centraal. Ten derde het belang van ethische technologie; technologie móet ethisch zijn. En ten vierde is er sprake van

een technologische wereldstrijd die, op het gebied van economie en defensie, nadelig voor Nederland en Europa kan uitpakken als we niets doen.”

Jij pleit voor een keiharde aanpak van techmonopolies. Vorig jaar stemde de Tweede Kamer in met jouw initiatiefnota *Mededinging in de digitale economie*. Wat houdt die nota in en wat gebeurt er eigenlijk mee? “Er zijn verschillende manieren waarop techreuzen – zoals *Facebook* en *Google* – maatschappelijke schade veroorzaken. Denk aan het schenden van privacy, het ontwijken van belasting en het heel slecht behandelen van personeel. De politiek wordt op deze uitwassen aangesproken en bestrijdt die met bijvoorbeeld het maken van betere privacywetgeving, betere arbeidsregels of andere belastingregels. Maar de macht van die bedrijven zelf – hun marktmacht – wordt niet aangepakt. Wij zeggen: je moet niet alleen het gedrag van die bedrijven aanpakken, je moet ook de macht van die bedrijven inperken. Desnoods moet je ze een kopje kleiner maken, door middel van een fusieverbod of een gedwongen splitsing. In deze initiatiefnota hebben we voorstellen gedaan om deze marktmacht via het mededingingsrecht aan te pakken.

“Technologie moet voldoen aan onze burgerrechten”

Wanneer een techgigant zoals *Facebook* – na *Instagram* en *WhatsApp* – nog meer bedrijven wil overnemen, dan moet je dat kunnen verbieden. Of wanneer bepaalde regels stelselmatig worden overtreden, dan moet de Europese Unie kunnen bepalen dat zo’n bedrijf moet opsplitsen. Ja, dat zijn voorstellen waar we Europa voor nodig hebben. De initiatiefnota is overigens geen wet, maar een oproep aan het kabinet om een aantal

voorstellen te doen. Voor deze zomer moet duidelijk zijn hoe het kabinet een gevolg gaat geven aan deze initiatiefnota.”

Waarom is ethische technologie zo belangrijk? “Technologie moet voldoen aan onze menselijke waarden en burgerrechten. Waarden zoals non-discriminatie, autonomie, keuzevrijheid, sociale gelijkheid en transparantie moeten gewaarborgd blijven bij gebruik van technologie. Waarom? Er worden steeds vaker algoritmes ingezet – ook door de overheid – om beslissingen te nemen over mensen. Die beslissingen zijn echter niet altijd duidelijk of controleerbaar. Soms wordt met algoritmes zelfs gediscrimineerd. Een actueel voorbeeld hiervan is het overheidsprogramma Systeem Risico Indicatie (SyRI), dat bepaalt of burgers een frauderisico kunnen vormen. Dat gebeurt door gegevens uit allerlei databases te koppelen. Op basis van die data worden mensen geprofileerd. Dat overheidsprogramma is onlangs door de rechtbank in Den Haag verboden, onder meer omdat het niet transparant is hoe gegevens worden verwerkt en geanalyseerd. Volgens de rechtbank is dat belangrijk omdat anders onbedoeld discriminerende of stigmatiserende effecten kunnen optreden.”

Van de twintig grootste internetbedrijven ter wereld komen er elf uit de VS, negen uit China en geen enkele uit Europa. Waarom is het belangrijk dat Europa een plek wordt waar ook door bedrijven geavanceerde technologie wordt ontwikkeld?

“Er is in toenemende mate een technologische wereldstrijd aan de gang. Technologie is eigenlijk het mondiale machtsmiddel geworden. Je ziet dat staten zoals China wereldmacht proberen te vergaren via een technologische voorsprong. Het begint economisch maar het eindigt in defensie en geopolitiek. Het gaat kortom niet alleen om economische macht. Als je als staat veel kennis hebt over kunstmatige intelligentie en cyber security, dan sta je sterker. Dan kun je andere landen eventueel ook ontwrichten en afhankelijk maken van jou. Dat betekent dus dat het zorgelijk is dat Nederland, en met name Europa, op dit gebied de onderliggende partij is. Van de top-100 snelst groeiende internetbedrijven komen er volgens mij zeven uit Europa, waarvan twee uit de EU en vijf uit het Verenigd Koninkrijk. Het is daarom absoluut zaak dat Europa haar eigen techindustrie ontwikkelt.”

Hoe kan de Europese Unie deze ontwikkeling het beste faciliteren? “Europa zou een grote digitale afzetmarkt moeten zijn waarin bedrijven gemakkelijk 500 miljoen consumenten kunnen bereiken in plaats van dat ze per lidstaat hun product moeten uitrollen. Daarnaast moet de toegang tot kapitaal voor bedrijven verbeteren. Verder moet het als bedrijf gemakkelijk zijn om kenniswerkers buiten de Europese Unie aan te nemen. Ook moet er een sterk Europees handelsbeleid komen; momenteel kan China allerlei spullen hier afzetten, terwijl Europese bedrijven geen toegang krijgen tot de Chinese markt. We moeten onze industrie daarom veel meer beschermen en versterken. We benadrukken altijd dat we een open economie zijn, maar als andere staten hun economie niet openen, dan moet daar een reactie op komen. Het is hoopvol dat de Europese Commissie recentelijk met voorstellen is gekomen op het gebied van kunstmatige intelligentie, en dat er meer bewustzijn is over het protectionistisch handelen van China. En wat dat zou moeten betekenen voor de toegankelijkheid van de Europese markt voor Chinese bedrijven.” ■

AG Connect, het vakplatform voor IT'ers in Nederland, vroeg vijftig IT-experts welke politicus in 2019 het meest heeft betekend voor ICT in Nederland. Daaruit kwamen drie genomineerden: Kathalijne Buitenweg (GroenLinks), Jan Middendorp (VVD) en Kees Verhoeven (D66). Na een online stemming kwam Verhoeven als winnaar uit de bus. Eerder werd hij ook al verkozen tot IT-politicus van het jaar 2016.

Meer lezen over dit onderwerp?

Initiatiefnota
Mededinging in de digitale economie

Techvisie 2.0
Een politieke agenda voor de digitale toekomst

Pamflet
Digitale revolutie

Wie heeft de macht over de waarheid?

Over *deepfakes*, *shallowfakes* en democratie

Het verbieden van technologie die realistische nepvideo's mogelijk maakt, is niet haalbaar en niet wenselijk. Toch is het soms gerechtvaardigd om op te treden, betogen Laura de Vries en Reindert Engwerda.

Daags voor de verkiezingen van 2021 wordt een heimelijk gefilmd gesprek gepubliceerd tussen Mark Rutte en de directeur van een groot Nederlands bedrijf tijdens een internationale conferentie. Van een afstandje en zijwaarts gefilmd zijn hun lippen slecht te lezen, maar het is goed te verstaan: Rutte zegt dat klimaatmaatregelen "wel niet zo'n vaart zullen lopen" en lijkt te zinspelen op een uitzonderingspositie voor het bedrijf. De verontwaardiging is groot. De VVD is de grote verliezer van de verkiezingen. Achteraf blijkt dat de video gefabriceerd is.

Onwaarschijnlijk? Misschien, maar het is niet uitgesloten dat een dergelijk scenario in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 zal plaatsvinden. De combinatie

van enorme hoeveelheden data (*big data*) en steeds krachtiger wordende computers maakt het mogelijk; het maken van zogeheten *deepfakes*: video's die echt lijken maar het niet zijn. Wat betekent deze ontwikkeling voor onze democratie?

Realistische nepvideo's

Het woord *deepfake* is een samenstelling van *deep* (van *deep learning*; machinaal leren) en *fake* (nep). Het is een verzamelnaam voor realistische nepvideo's die zijn gemaakt met behulp van kunstmatige intelligentie. Door grote hoeveelheden stem- en beeldfragmenten van iemand te verwerken, kunnen video's gemaakt worden waarin het lijkt alsof mensen dingen zeggen die ze nooit hebben gezegd. Dit zou potentieel grote gevolgen kunnen hebben wanneer ze worden verspreid in ons publieke debat, bijvoorbeeld in verkiezingstijd.

96 procent van de *deepfakes* wordt tot nu toe gebruikt voor pornografische doeleinden en afpersing, blijkt uit onderzoek. Hierbij worden zonder toestemming de hoofden van beroemdheden, vooral vrouwen, over de hoofden van pornoactrices geplakt. Daarnaast worden *deepfakes* ironisch genoeg ook gebruikt om

mensen te waarschuwen voor het bestaan ervan. Zo publiceerde *The Telegraph* vlak voor de verkiezingen in het Verenigd Koninkrijk ter bewustwording een nepfilmpje waarin Jeremy Corbyn adviseert om op Boris Johnson te stemmen en andersom.

In enkele gevallen worden *deepfakes* nu al gebruikt voor politieke doeleinden. Zo verspreidde een presidentskandidaat in India onlangs een video waarin hij zijn politieke boodschap overbrengt in een dialect dat hij in werkelijkheid niet beheerst. Hiermee kon hij miljoenen mensen meer bereiken dan zonder gebruik van deze technologie.

Leugenaarsdividend: it's fake news!

Naast *deepfakes* zijn er *shallowfakes*, ook wel *cheapfakes* genoemd. Dit zijn video's die niet met behulp van kunstmatige intelligentie zijn bewerkt, maar wel 'oppervlakkig' zijn gemanipuleerd. Denk aan het knippen en plakken of vertragen van beelden. Deze *shallowfakes* worden, in tegenstelling tot *deepfakes*, wél al veelvuldig gebruikt in politieke contexten. Zo is een video van de Democratische presidentskandidaat Joe Biden zo geknipt dat het lijkt alsof hij racistische opmerkingen maakt. Een vertraagde video van Nancy Pelosi, Democratische voorzitter van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, doet lijken alsof ze dronken of ziek is.

Ook al is het uiteindelijke effect van deze video's op de uitslag van verkiezingen onduidelijk, de maatschappelijke impact van deze misleidende video's kan groot zijn. Zo leidde tijdens het begin van de coronacrisis een filmpje met hamsterende en ruziënde supermark bezoeken tot verontwaardiging, terwijl dit een bewerkte opname voor een speelfilm betrof. Nu al geeft één op de drie Nederlanders aan het lastig te vinden om te bepalen welke informatie waar is en welke onwaar. Op de lange termijn zou deze verwarring kunnen leiden tot een soort 'realiteit-apathe', waarbij mensen authentieke informatie ook niet meer geloven. Dit zou mensen vatbaarder maken voor berichten die sterke emoties oproepen, een ontwikkeling die misbruikt kan worden door politici. Dan zou het zogenaamde 'leugenaarsdividend' plaatsvinden; het idee dat leugenaars zegevieren door te zeggen dat wat waar is, nep is. Zo heeft president Trump talloze nieuwsberichten die hem niet bevielen, afgedaan als *fake news*.

Bewustwording is noodzakelijk

Met deze potentiële ontwrichtende effecten van nepvideo's in het achterhoofd, ligt overheidsingrijpen voor de hand. Het verbieden van de technologie onderliggend aan *deepfakes* en *shallowfakes* is echter niet haalbaar of wenselijk. Technologie is niet inherent goed of slecht. De kunstmatige intelligentie die deze nepvideo's mogelijk maakt, wordt ook positief ingezet. Zo draagt ze bij aan de verbetering van zelfrijdende auto's en zou ze mensen met degeneratieve aandoeningen, zoals de spierziekte ALS, de mogelijkheid kunnen geven om hun stem weer te gebruiken. Het verbieden van het simpele knip- en plakwerk dat *shallowfakes* mogelijk maakt, zou dagelijkse nieuwsvoorziening zelfs geheel onmogelijk maken.

De manier waarop technologie gebruikt wordt kan echter wel goed of slecht zijn. Zoals hierboven omschreven worden nepvideo's ingezet voor afpersing of het bewust beïnvloeden van verkiezingen. Maar ook dan levert het simpelweg verbieden van het maken of verspreiden van *deepfakes* en *shallowfakes* bezwaren op. Wanneer

mensen gewend zijn aan nieuwe technologie, worden zij weerbaarder tegen de negatieve effecten ervan. Als *deepfakes* voor mensen een onbekend concept zijn en er duikt plotseling een nepvideo op tijdens een verkiezingscampagne, kan de maatschappelijke druk oplopen. Politici zijn dan al snel geneigd om alsnog op de 'verbiedknop' te drukken. Om mensen te laten wennen is informatievoorziening en bewustwording noodzakelijk. Mondjesmaat zet de overheid hierop in, onder andere door informatievoorziening via de website mediawijsheid.nl en het Europese project *EU vs Disinfo*. Laatstgenoemde kreeg grote kritiek toen het onder meer *NPO Radio 1* en *De Gelderlander* als onbetrouwbare bronnen bestempelde.

We moeten ons afvragen of het aan techgiganten overgelaten moet worden om te bepalen wat een correcte weergave van de werkelijkheid is

Toepasbare wetgeving

Toch is het gerechtvaardigd om op te treden. Bijvoorbeeld als de grens van individuele vrijheid bereikt wordt, als een ander schade wordt berokkend. Of als vrije verkiezingen in gevaar worden gebracht. Correcte informatievoorziening is een voorwaarde voor mensen om te bepalen welke partij hun belangen het best kan behartigen en daarmee voor de democratie om naar behoren te functioneren. Om dit tegen te gaan dient wetgeving, bijvoorbeeld omtrent smaad en laster, goed toepasbaar te zijn op de *online* wereld.

Ondertussen hebben *Facebook* en *Twitter* aangekondigd *deepfakes* op te zullen sporen en te verwijderen van hun platforms. Maar de technologie ontwikkelt zo snel, dat er altijd een nepvideo over het hoofd kan worden gezien. *Shallowfakes* vallen niet onder de criteria en mogen dus blijven staan. Maar vooral moeten we ons afvragen of het aan de Amerikaanse techgiganten overgelaten moet worden om te bepalen wat een correcte of acceptabele weergave van de werkelijkheid is. Over de rol die de overheid kan en mag spelen in het terugdringen van *deepfakes* en *shallowfakes* moet volop debat worden gevoerd. Maar erkennen dat de overheid een rol heeft in de strijd tegen nepvideo's en andere vormen van desinformatie is stap één, willen we de macht over onze waarheid weer een beetje terugpakken. ■

Laura de Vries is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS), het wetenschappelijk bureau van D66.

Reindert Engwerda is oud-stagiair van de Mr. Hans van Mierlo Stichting.

vanmierlostichting.d66.nl

Ondertussen in... Leiden

Minister Kajsa Ollongren, sinds kort terug van ziekteverlof, trok vorig jaar twee miljard euro uit om de crisis op de woningmarkt aan te pakken. Bouwen, bouwen, bouwen, is het devies. Hoe doe je dat in een stad als Leiden, vroeg redacteur Lianne van 't Riet zich af.

tekst & foto Lianne van 't Riet

De gesprekken in deze reportage vonden plaats voor de coronacrisis.

“In een stad als Leiden kun je de druk op de woningmarkt echt voelen. En die druk moet zo snel mogelijk verlicht worden”, zegt Fleur Spijker, D66-wethouder Duurzame Verstedelijking, Ruimte & Wonen in Leiden. “Uitbreiding van de stad is niet mogelijk, dus focust het gemeentebestuur zich op binnenstedelijk bouwen. In Leiden worden tot en met 2030 8500 woningen en 2700 studentenwoningen bijgebouwd. Woningen voor alle doelgroepen: jong, oud, meer inkomen, minder inkomen, studerend en werkenden. Op deze manier willen wij de stad voor iedereen bereikbaar houden en voorkomen dat Leiden een stad wordt die alleen beschikbaar is voor de rijken.” Wethouder Spijker vindt het daarbij belangrijk om de balans te behouden in de stad. “Meer woningen voor een gemixte groep, genoeg groen in de wijk en een goede bereikbaarheid.”

Wonen boven winkels

Met D66-raadslid Sander van Diepen fiets ik een rondje door Leiden. Van Diepen werd in januari uitgeroepen tot Raadslid van het Jaar 2019, vanwege zijn tomeloze inzet op het verkameringsdossier, waarmee hij voorkwam dat honderden studenten op straat komen te staan, en zijn toewijding aan nieuwbouwprojecten zoals LEAD – waarover later meer. We beginnen bij het Gortercomplex vlakbij Leiden Centraal. Een monumentaal universiteitsgebouw dat een nieuwe bestemming krijgt en aangevuld wordt met twee woontorens. Hiermee weet Leiden dit jaar

Raadslid Sander van Diepen voor een moderne woonflat bij Lammenschans: “Dit gebied was vroeger een wat muf stukje Leiden, met vooral industrie en kantoorpanden.”

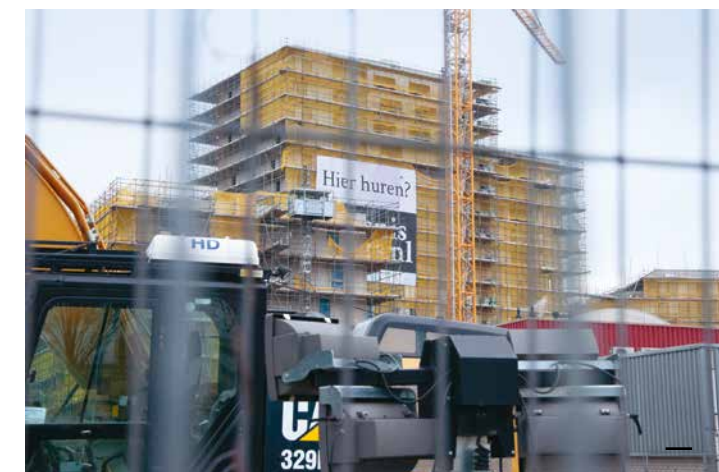
weer 213 woningen toe te voegen aan het te krappe woningenbestand van de stad, vertelt Van Diepen. Fietsend door de Haarlemmerstraat, dé winkelstraat van Leiden, wijst Van Diepen omhoog: “Kijk, boven veel winkels staat opslagruimte leeg. Met een paar kleine aanpassingen kun je hier woningen creëren. Zo kun je zonder bouwen toch woonruimte toevoegen in het centrum. Met het project *Wonen boven winkels* zijn inmiddels ruim 200 woningen gecreëerd en is er ook na sluitingstijd weer levendigheid in de winkelstraat!”

“Leiden is tegen de grenzen aan bebouwd, dus moeten we verdichten in de stad. En waar mogelijk de hoogte in”

– Sander van Diepen, D66-raadslid

Weerstand tegen woontorens

Toen Sander van Diepen in 2018 in de gemeenteraad werd verkozen, stortte hij zich vol overgave op het ingewikkelde woningbouwdoosier. En liep daarbij tegen flink wat weerstand op. “Leiden is tegen de grenzen aan bebouwd, dus moeten we verdichten in de stad. En waar mogelijk de hoogte in. Zoals met LEAD, een woningbouwproject van drie geplande woontorens – waarvan één 115 meter hoog – langs de Willem de Zwijgerlaan. Hiermee kunnen straks bijna 600 woningen worden toegevoegd in Leiden-Noord. Hierdoor gaat het in dit deel van de stad flink drukker worden en daar maken mensen zich zorgen om. Vooral op sociale media ging het even flink los, ik kreeg zelfs persoonlijk van alles over mij heen.” Buurtbewoners verzamelden handtekeningen voor een referendum over het bouwproject. Tijdens de campagne die daarop volgde, ging Van Diepen met partijgenoten de omliggende woonwijken in om in gesprek te gaan met bewoners. “Daarbij kregen we best wat punten van zorg mee, maar de buurt was opmerkelijk genuanceerder dan berichten op sociale

media deden vermoeden. Dit benadrukt maar weer hoe belangrijk het is om echt in gesprek te blijven en niet enkel te varen op wat je via sociale media binnenkrijgt.” Uiteindelijk ging het referendum niet door vanwege te weinig steunverklaringen. De bouwplannen liggen klaar, maar het is nog onduidelijk wanneer de schop de grond in gaat.

De aanvragers van het referendum wezen op het ontbreken van een stadsbrede discussie over het toevoegen van zoveel woningen en hoogbouw. Van Diepen was daar aanvankelijk verbaasd over. “Tijdens de verkiezingen was woningnood en hoogbouw hét thema. En de winnende partijen, waaronder D66, spraken zich duidelijk uit vóór hoogbouw en het toevoegingen van duizenden woningen. Veel mensen zijn het hier mee eens, anders was D66 niet de grootste partij van Leiden geworden. Maar zodra het dichtbij komt, zoals een woontoren die vlakbij jouw huis wordt gepland, dan zie je toch weerstand ontstaan bij de buurtbewoners. Anderen vrezen dat de historische identiteit van de stad verandert door alle nieuw- en hoogbouw. Maar juist als we nu niet snel bijbouwen, verandert het karakter van onze stad. Want als de starter op de woningmarkt, de oudere op zoek naar een kleinere seniorenwoning, en de student die hier wil studeren geen woning vinden, dan raken we de mix kwijt die Leiden juist tot zo'n mooie, levendige stad maakt.”

Inzetten op participatie

Ook vanuit het stadsbestuur is er oog voor de onrust en weerstand die soms ontstaat op dit dossier. Wethouder Fleur Spijker ziet het als haar taak om goed in contact te blijven met bewoners. “Natuurlijk begrijpt de gemeente dat buurtbewoners zich soms zorgen maken over de bouwontwikkelingen. Omdat wij ons richten op verdichting, dus binnenstedelijk bouwen, kom je al gauw in de leefomgeving van andere mensen. Daar krijgen wij natuurlijk vragen en opmerkingen over. Om ervoor te zorgen dat buurtbewoners zich zo goed mogelijk gehoord voelen en om hen bij de ontwikkelingen in de stad te betrekken, zet de gemeente actief in op participatie. We hebben een participatieverordening en een werkwijzer voor bouwinitiatieven in onze stad. Bij een bouwproject zoals LEAD heb ik mensen uitgenodigd om bij mij aan tafel te komen zitten. Ik zie mijn taak als bestuurder dan om een luisterend oor te bieden aan hen die zorgen hebben en om de juiste informatie te geven over ontwikkelingen in dit deel van de stad.”

We eindigen onze fietstocht bij station Lammenschans, met daarnaast het opvallende gebouw van het ROC Leiden. Van Diepen: “Dit gebied was vroeger een wat muf stukje Leiden, met vooral industrie en kantoorpanden. In nog geen tien jaar tijd is het getransformeerd naar een nieuwe woonwijk vol hoogbouw, dankzij de Crisis- en Herstelwet.” Wethouder Fleur Spijker ziet ook de potentie van de wijken rondom de binnenstad: “Bij veel steden

grote uitdagingen

“Omdat wij ons richten op binnenstedelijk bouwen, kom je al gauw in de leefomgeving van anderen”

– Fleur Spijker, D66-wethouder

zie je dat aan de randen van de stad qua wonen en voorzieningen winst te behalen is. Door juist in die plekken te investeren, kun je veel goede woningen creëren en kwaliteit aan de wijk toevoegen. Lammenschans is daar een mooi voorbeeld van. In korte tijd zijn daar honderden woningen gerealiseerd en is deze wijk flink gestegen in kwaliteit en in leefbaarheid. Geregeld hoor ik van mensen dat als zij weer verhuizen uit Lammenschans, ze dit met pijn in hun hart doen.”

Verkamering

Er speelt nog iets op de Leidse woningmarkt waarover raadslid Sander van Diepen zich het afgelopen jaar behoorlijk druk heeft gemaakt: ontkamering. In de afgelopen jaren was er in Leiden een groeiend verzet tegen verkamering ontstaan. Er was sprake van geluidsoverlast en de brandveiligheid in die verkamerde panden is niet altijd in orde, vertelt Van Diepen. “Iedereen was het erover eens dat er duidelijke regels moesten komen. Maar door het voorgestelde beleidsplan, met quota voor het aantal verkamerde panden per straat, liepen honderden studenten ineens het risico uit hun kamer gezet te worden. Ook als ze nooit overlast gaven. Dat vond ik onacceptabel.” Op initiatief van D66 in de raad zijn de maatregelen van het collegeplan op de valreep van de scherpe randjes ontdaan. Zo is het quotum in de binnenstad verhoogd naar 20 procent en worden bepaalde delen quotumvrij, vooral in het winkelgebied. Van Diepen: “Daarmee hebben we kunnen voorkomen dat 135 verkamerde panden ‘ontkamerd’ worden, enkel omdat ze boven het voorgestelde percentage van 15 procent uit zouden komen.” ■

grote uitdagingen

Nieuwe rubriek!

Whats-Appèleren

Annabel Broer is voorzitter van de Jonge Democraten (JD). Ze is een teamplayer die graag anderen motiveert en verbindt. Samira Rafaela is lid van het Europees Parlement namens D66. Ze zet zich in voor een sterk, sociaal en veilig Europa en focust op kansengelijkheid.

Onderwerp Jongeren & Europa

Annabel: Hee Samira, ik ben soms best bezorgd over de toekomst van de Europese samenwerking, zeker na de Brexit. Wat moeten we als jongeren doen?!

Samira: Ongelijkheden blijven rechtekken en gaten vullen in wetgeving die nu tot uitsluiting leidt. Dat is écht mijn speerpunt. We moeten laten zien dat we knokken tegen sociale ongelijkheid. Het gaat over iedereen!

Samira: Hey Annabel, I feel you! Onze uitdaging is om nieuwe jongerencoalities te maken. De afgelopen Europese verkiezingen ging dit al beter, er is veel interesse.

Annabel: Bij de JD kunnen we daar ook nog wel op verbeteren... Waarin merk jij nog steeds het verschil?

Annabel: Hoe houd je dat warm? Jongeren staan niet altijd bekend als de grootste Eurofielen 😊

Samira: Het gebruikelijke: opleidingsniveau, huidskleur, sekse, beperking of seksuele geaardheid. Maar ook waar je bent opgegroeid en wie je ouders zijn, beïnvloedt je kansen in de samenleving.

Samira: Ik vertel ze bijvoorbeeld over de Green Deal, dan hebben we al snel een superinteressant gesprek. Jongeren zijn best veel bezig met milieu en zijn benieuwd naar een klimaatneutraal Europa in 2050. Soms moeten we er gewoon even aan herinnerd worden wat er in de Europese Unie dagelijks wordt besloten voor onze toekomst.

Annabel: We moeten ook het democratische karakter van de EU aanpakken, zodat mensen meer invloed hebben. Initiatiefrecht voor het Europese Parlement, een direct gekozen Europese president en de aanpak van de veto-cultuur. Wat jongeren betreft: de Conference on the Future of Europe komt eraan. Waar moeten we volgens jou met de JD extra aandacht aan besteden?

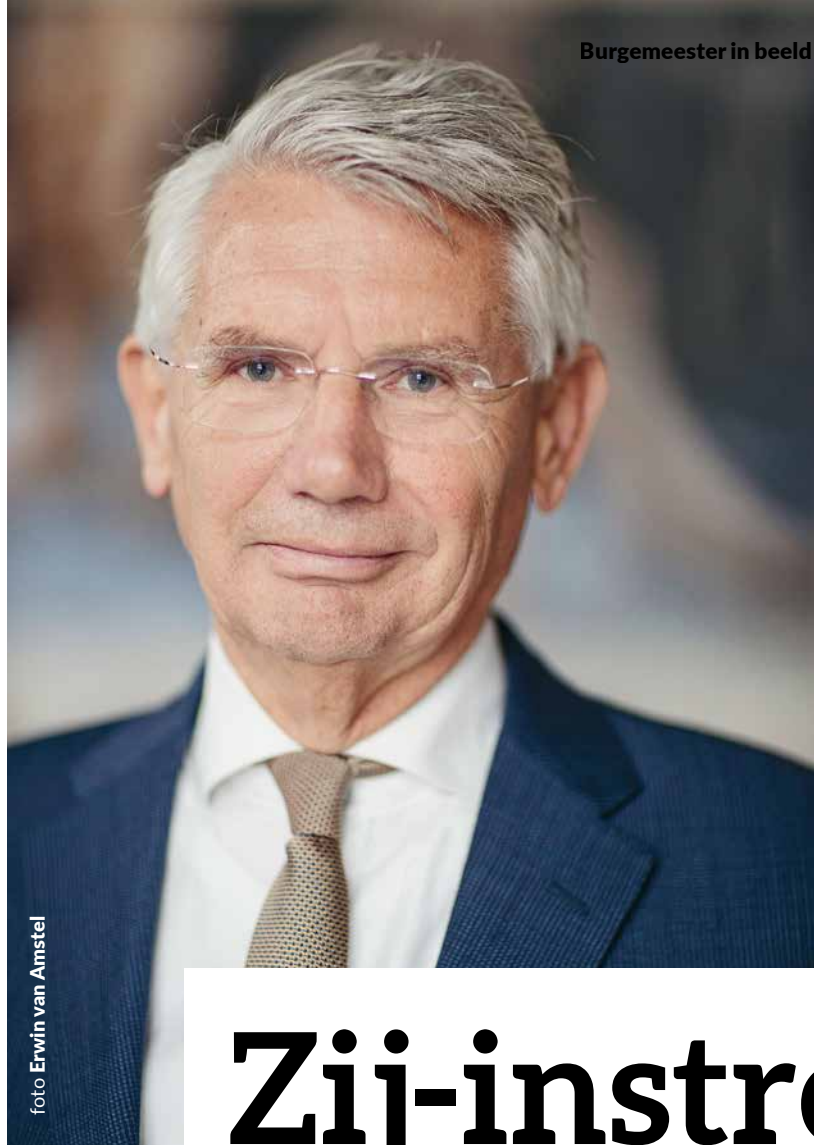
Annabel: Ah mooi, de Green Deal! Daar hebben we vanuit de JD ook nog wel wat input voor, haha! Bijvoorbeeld het invoeren van een vliegtax en het inzetten op een Europees energienetwerk. Wat vind jij verder een van de grootste uitdagingen van de EU?

Samira: Ik was onder andere portefeuillehouder diversiteit en participatie bij de JD. Wat helpt is een zo divers mogelijk ledenbestand. Probeer dus zoveel mogelijk verschillende jongeren te betrekken bij jullie initiatieven. Dan vertegenwoordig je echt de samenleving! :D

Dit WhatsApp-gesprek vond plaats voor de coronacrisis.

Burgemeester in beeld

foto Erwin van Amstel

Zij-instromer

Sinds vorig jaar is hij waarnemend burgemeester van Hattem, een Hanzestadje aan de noordrand van de Veluwe. Daarvoor was Van Asseldonk (1953) zes jaar burgemeester van Overbetuwe. Daar werd hij vrij onverwachts – hij had geen enkele politieke ervaring – benoemd. Hij kwam regelrecht uit het bedrijfsleven, waar hij de laatste jaren vooral toezichthoudende en bestuurlijke functies had bekleed. Een zij-instromer dus, en binnen D66 beschikbaar om zijn ervaringen met aspirant-burgemeesters te delen. Inmiddels is hij ook lid van de Burgemeesterscommissie van D66, die advies en ruggeleuning biedt aan leden die burgemeester willen worden.

Scouten en selecteren jullie ook? “Nee, we zijn geen selectiecommissie. Wij denken mee of iemand geschikt is voor het vak, geven handreikingen; maar uiteindelijk is het aan de mensen zelf of ze het willen doen. Scouten doen we ook niet, maar soms vraag ik een wethouder, raadslid of Kamerlid of hij of zij weleens over het burgemeesterschap heeft nagedacht. Het kan mensen aan het denken zetten. Er zijn wel partijgenoten die dat wat actiever doen dan ik, die zeggen dan: *wist je dat wij een burgemeesterscommissie hebben?*”

Heb je destijds zelf contact gehad met deze commissie? “Ik wist niet eens dat er zo’n commissie was! Ik kreeg zelfs nog een

—
Toon van Asseldonk ontvangt in het fraaie stadhuis van Hattem. Vriendelijk, hartelijk, vaderlijk zelfs. Alsof hij zijn hele leven al burgervader is. En dat terwijl hij geen enkele politieke ervaring had, toen hij in 2013 solliciteerde naar de functie van burgemeester.

tekst Jan Vincent Meertens

beetje op m’n donder van de toenmalige regiovoorzitter van D66 Gelderland, die mij ooit had gevraagd: *je hoort nu bij D66, heb jij bestuurlijke of politieke ambities?* Ik zei: *nee, in de verste verte niet...* Vijf jaar later hoorde hij dat ene Van Asseldonk burgemeester was geworden in Overbetuwe. Toen hebben we een kopje koffie gedronken en zijn daarna weer goede vrienden geworden.”

Hoe heb je het aangepakt, als onervaren zijinstromer? “Ik ben zonder enige voorbereiding de gesprekken met de Commissaris van de Koningin en de vertrouwenscommissie ingegaan. En ik denk nog steeds dat ik het daarom geworden ben. Overbetuwe had het lef om een zij-instromer zo’n kans te geven. De gemeente krijgt altijd een voordracht van twee kandidaten, en je weet dat als jij als zij-instromer er één bent, dat die andere een ervaren bestuurder zal zijn. En dan kan die vertrouwenscommissie na een paar gesprekken wel Van Asseldonk aanbevelen, maar de raad moet dat wel accepteren.”

En dan ben je ineens bestuurder in een politiek speelveld... “Ja, je moet vooral bestuurder zijn. Maar je moet het politieke proces wel willen begrijpen. Dat moest ik nog leren. Tegelijkertijd moet je boven de partijen blijven staan. Ik heb in die zes jaar in Overbetuwe met drie verschillende coalities gewerkt. Wat voor

mij wel wennen was; je kiest niet zelf het team waar je dagelijks mee werkt. Ik kwam uit een wereld waar ik altijd directeur was en zelf het managementteam samenstelde. Dan ben je burgemeester en dan bepaalt de kiezer wie er in jouw managementteam zit.”

Je hebt verschillende rollen als burgemeester, waaronder ook crime fighter. Ik begrijp dat het wel even spannend is geweest in Overbetuwe? “Die verschillende rollen maken het ook zo leuk. Je moet zorgen dat er collegiaal samengewerkt wordt in wisselende coalities. Je moet de aardige en begripvolle man zijn die benul heeft van wat er speelt en die openstaat voor de burger. En tegelijkertijd ben je inderdaad ook *crime fighter*... Er is destijds een inbraak bij mij thuis geweest met achterlating van signalen door wie het gedaan was. Dat heeft me enorm geraakt. Gelukkig reageerden de politie en het Openbaar Ministerie zeer grondig en professioneel.”

Noem eens een voorbeeld van hoe dat je persoonlijk raakt? “Ik ben een hardloper. In die periode liep ik ook, en als ik ergens een motor aan hoorde komen, keek ik meteen waar ik van de dijk af kon springen. Maar wat de meeste indruk op mij heeft gemaakt, is wat een jonge collega tegen me zei: *wat jou overkomen is, ik weet niet of ik met zo’n verhaal thuis zou kunnen komen, ik heb jonge kinderen...* Mijn partner Fred steunde me en zei dat ik het niet anders moest gaan doen.”

“Ik ben zonder enige voorbereiding de sollicitatiegesprekken ingegaan”

Is dit een onderdeel van burgemeesterschap tegenwoordig? “Er zijn ook burgemeesters die er geen last van hebben, laat dat duidelijk zijn. Ik denk wel dat het voor sommige mensen een reden kan zijn om twee keer na te denken voordat ze solliciteren op deze baan. Ik heb er nooit spijt van gehad, ook in die periode niet, maar het is wel iets wat je overkomt en wat ik me niet gerealiseerd had toen ik ooit impulsief besloot te solliciteren.”

Welke gouden tip heb je voor aspirant-burgemeesters? “Het is een cliché, maar de belangrijkste tip is: blijf heel dichtbij jezelf, anders houd je het niet vol. Want je bent 24 uur per dag burgemeester, ook als je in de supermarkt loopt. Ik denk ook dat het in de huidige tijd belangrijk is dat je benaderbaar bent. Verder moet je goed kunnen praten, maar vooral: luisteren. Wat speelt er in je stad, dorp, raad, college, organisatie? Voor mij was het in het begin nog best een zoektocht. Ik heb eerst een paar maanden lang een soort rol gespeeld, hoe ik dacht dat een burgemeester zich moest gedragen. Maar na een tijdje dacht ik: *ze hebben voor mij gekozen, dus misschien moet ik me maar als mijzelf gedragen*. Toen ik gewoon kon zijn wie ik was, gaf dat zoveel rust en ruimte. Als je dat toestaat, dan begint het grote genieten.”

Dit interview had plaats voor de beperkte lockdown van kracht werd om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Ik bel hem na voor een reactie.

Wat doet deze crisis met u als burgemeester? “Het is nog een beetje meer balanceren dan je normaal al doet. Aan de ene kant wil je troost bieden, een arm om een schouder slaan, een bemoedigend gesprek voeren. Maar dat kan allemaal niet, dus moet je naar nieuwe manieren zoeken om toch in je stad aanwezig te zijn. Zo heb ik wekelijks een interview met omroep RTV Hattem, plaats ik artikelen in de vorm van open brieven in lokale bladen en gebruik ik sociale media intensiever. Aan de andere kant moet je ook stevig op durven treden als mensen zich niet aan de opgelegde regels houden. Dat betekent erop toezien dat horeca en sportfaciliteiten gesloten blijven en dat mensen de afstand in acht nemen. Hartverscheurend vind ik het om te moeten zien dat mensen bijna geen afscheid kunnen nemen van geliefden, en dat je ook dáár op moet handhaven als het nodig is. Dan is je vak niet altijd leuk meer, maar het hoort er wel bij.”

Je bent ook voorzitter van het Nationaal Comité Capitulaties Wageningen 1945, kortweg Wageningen45. Hoe herdenken we 75 jaar vrijheid in tijden van corona? “We maken een aangepast programma in samenwerking met het Nationaal Comité 4 en 5 mei en met onze vaste partners; de stad Wageningen en de provincie Gelderland. Dat wordt dan via de publieke omroep uitgezonden op de avond van 4 mei en in de loop van 5 mei. Het is natuurlijk heel bijzonder om de vrijheid te vieren in een tijd dat we een hoge mate van onvrijheid ervaren. Met dat thema gaan we iets doen.” ■

Benoeming van Van Asseldonk op 19 september 2019 | © RTV Hattem

Ambitie voor het burgemeesterschap?

U kunt voor een adviesgesprek terecht bij de Burgemeesterscommissie van D66. Mail uw motivatie naar: burgemeesterscommissie@d66.nl

Vanwege de maatregelen die het kabinet neemt om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, is het mogelijk dat genoemde bijeenkomsten en events geannuleerd of verplaatst worden of in een andere vorm (digitaal) plaatsvinden. Kijk op d66.nl/agenda voor actuele informatie.

D66-primeur: online congres

Op zaterdag 18 april vond een aangepast programma van Congres 111 plaats.

Dit *online* congres was live te volgen (en is ook terug te kijken) via ons *YouTube*-kanaal: youtube.com/Democraten66. Met een welkomstwoord door waarnemend vicepremier Wouter Koolmees, een verenigingsupdate van partijvoorzitter Anne-Marie Spierings en talkshows met o.a. minister Sigrid Kaag en staatssecretaris Stientje van Veldhoven. Het *online* congres werd afgesloten met een Q&A met fractievoorzitter Rob Jetten. Leden konden via *YouTube* of *WhatsApp* vragen stellen aan de aanwezigen in de studio.

Besluitvorming en verkiezingen

Moties voor Congres 111 zijn – in overleg met de indieners – ingetrokken of doorgeschoven naar een volgend congres. Wel konden alle leden voor dit congres via e-voting stemmen over vijf organisatorische voorstellen en voor vacatures voor partijcommissies en het Landelijk Bestuur. Rob Meyer werd hierbij verkozen tot penningmeester (portefeuille Partijfinanciën); Wietske Veltman werd verkozen tot algemeen lid van het Landelijk Bestuur. Michiel van der Eng (penningmeester), Lia de Ridder (Vereniging) en Joan Nunnely (Opleiding) namen tijdens dit congres afscheid als Landelijk Bestuurslid.

Meer informatie: d66.nl/congres-111

TK2021

Op 17 maart 2021 vinden de Tweede Kamerverkiezingen plaats.

Achter de schermen wordt er op het Landelijk Bureau van D66 hard gewerkt om deze verkiezingen mogelijk te maken. Leden van D66 kunnen zich kandidaat stellen als lijsttrekker van 2 juni tot 3 augustus. Meer informatie over kandidaatstelling (van zowel lijsttrekker als overige kandidaten) en e-voting, en over het tijdspad in de aanloop naar de publicatie van het concept-verkiezingsprogramma vindt u op: d66.nl/tk2021

18 november 2020 Herindelings- verkiezingen

Op woensdag 18 november kunnen inwoners van Appingedam, Loppersum en Delfzijl stemmen voor de gemeenteraad van hun nieuwe gemeente Eemsdelta. In Vught, Boxtel, Haaren en Oisterwijk wordt er gestemd vanwege de herindelings van de gemeente Haaren. Daarbij zal D66 Oisterwijk voor het eerst in zestien jaar weer zelfstandig meedoen aan de raadsverkiezingen!

Nieuw: Club66o

Geven aan D66 kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld via Club66o.

Overweegt u om (extra) te schenken aan D66? Bijvoorbeeld omdat u het belangrijk vindt dat er meer geld beschikbaar komt voor de opleiding van politieke talenten, ons gedachtengoed of de verkiezingscampagne? Misschien is Club66o iets voor u! Dit is een groep maatschappelijk betrokken leden, van oud-politici tot ondernemers. De leden van dit gezelschap steunen D66 voor een periode van vijf jaar, middels een schenkingsovereenkomst van minimaal € 660. Op deze manier schenkt u niet alleen voordelig; als Club66o-lid komt u ook bij gelegenheid informeel samen om van gedachten te wisselen. Op eigen initiatief of op uitnodiging, zoals de jaarlijkse Prinsjesdagborrel op het Landelijk Bureau en speciale congresbijeenkomsten.

Vragen of aanmelden? Mail naar: fondsenwerving@d66.nl
Meer informatie over doneren: d66.nl/doneren

SAVE THE DATE

**Verkiezingscongres
(Congres 112)**
Zaterdag
28 november 2020

D66 Internationaal

D66'er Annelou van Egmond en JD'er Marten Porte in bestuur Europese ALDE Party en LYMEC.

D66 is lid van de ALDE Party, de koepelorganisatie van gelijkgezinde liberale partijen in Europa. De Jonge Democraten (JD) zijn lid van LYMEC, de jongerenorganisatie van de ALDE Party. D66 en de JD zijn ook vertegenwoordigd in het bestuur van beide koepelorganisaties. Zo werd Annelou van Egmond, voormalig lid van het Landelijk Bestuur van D66, herkozen als vicepresident van de ALDE Party tijdens het ALDE-congres in oktober 2019. Marten Porte, voormalig bestuurslid van de JD, werd verkozen tot penningmeester van LYMEC tijdens het (online) voorjaarscongres op 4 april van dit jaar.

aldeparty.eu | lymec.eu

Politieke innovatie

Het Groningse D66-raadslid Wieke Paulusma is de winnaar van de prestigieuze *Innovation in Politics Award 2019*, de Europese prijs voor democratische vernieuwing.

Paulusma was genomineerd voor haar betrokkenheid bij de Coöperatieve Wijkraad in de Oosterparkwijk in Groningen. Paulusma is trots op de

prijs: "Het is zo belangrijk dat er weer vertrouwen ontstaat tussen politici en inwoners en tussen wijkbewoners onderling". De concurrentie was met tachtig finalisten groot. Een jury van ruim duizend Europeanen selecteerde deze finalisten uit 400 genomineerden. De vernieuwingsprijzen worden sinds 2017 op initiatief van het Innovation in Politics Institute uitgereikt. Dit instituut houdt zich bezig met versterking van de democratie in Europa.

d66.nl/europese-prijs-innovatie | wiekepaulusma.nl

(Stage-) vacatures

Altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toegaat?

Het Landelijk Bureau, het wetenschappelijk bureau en de politieke fracties hebben regelmatig stage-vacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn. Daarnaast staan er ook vacatures voor medewerkers en vrijwilligers op onze vacaturepagina: d66.nl/werken-bij-d66

Oproep 50 jaar D66 in Leiden

In september 2020 is D66 50 jaar actief in de gemeenteraad van Leiden; in 1970 kwam de partij voor het eerst (met 2 zetels) in de Leidse raad.

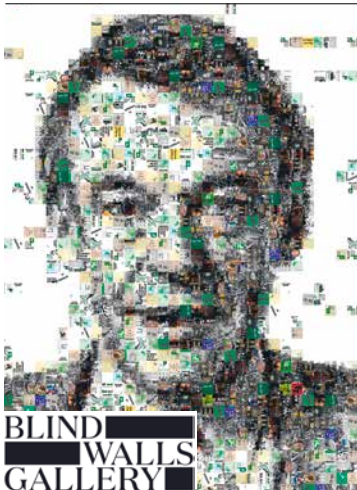
Een mooie aanleiding om in de politieke- en verenigingsgeschiedenis te duiken. Woonde u in de afgelopen 50 jaar in Leiden en heeft u oude foto's, krantenknipsels of andere informatie over onze Leidse D66-afdeling? Mail dan naar de archief-werkgroep via Sam Quax: sam.quax@d66leiden.nl

Leergang politieke vaardigheden

Na de succesvolle pilots in Midden-Nederland en Noord-Holland, wordt de D66-Leergang Politieke Vaardigheden dit jaar ook georganiseerd in andere regio's.

Het opleidingstraject is gericht op lokale en regionale D66-politici en bestaat uit vijf bijeenkomsten. Hierbij krijgen deelnemers niet alleen de kans om zich te ontplooiën in het debatteren, besturen als D66'er en integer handelen, maar ook om diverse mensrollen te ontwikkelen. Deze ontwikkeling wordt ondersteund door de **Mooier.Mens.App**. Interesse of vragen? Mail het bestuurslid talentontwikkeling & opleidingen van uw regioafdeling. (Kijk op MijnD66.nl of op de regiowebsite voor contactgegevens).

d66.nl/d66academie

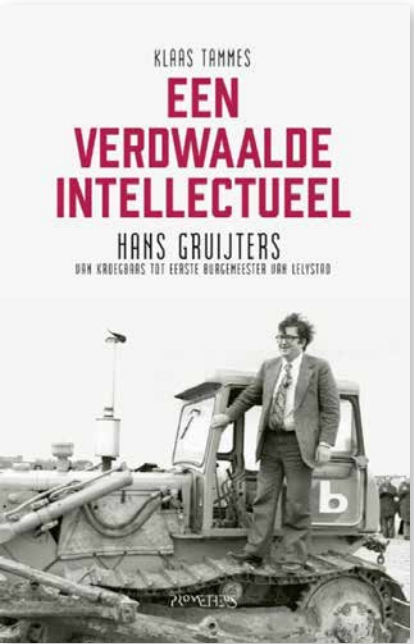
Muurschildering Hans van Mierlo

Dit jaar is het tien jaar geleden dat D66-oprichter en partijleider Hans van Mierlo overleed – op 11 maart 2010. Als eerbetoon aan hem crowdfundt D66 een muurschildering in zijn geboortestad Breda. Volgend jaar wordt deze onthuld. Doe mee en doneer via: d66.nl/muur

Nieuwe biografie

Voormalig D66-burgemeester Klaas Tammes schreef een biografie over Hans Gruijters (1931-2005), medeoprichter en eerste minister van D66.

Op 27 februari werd de biografie *Een verdwaalde intellectueel. Hans Gruijters van kroegbaas tot eerste burgemeester van Lelystad* (uitgeverij Prometheus) gepresenteerd in Lelystad. Oud-VVD-leider Hans Wiegel, een van de geïnterviewden en goede vriend van Gruijters, nam het eerste exemplaar in ontvangst.

Waarom onderwijs? is het thema van de nieuwe editie van *idee*, het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. In deze *idee* staan nadrukkelijk geen snelle recepten voor beter onderwijs, en ook geen kritiek op huidige beleidsmaatregelen. Wij willen stil staan bij fundamentele vragen, zoals: wat verstaan wij onder onderwijs, welke rol speelt het in onze samenleving en welke functie zou het idealiter hebben? Met bijdragen van o.a.: Gert Biesta, Paul A. Kirschner, Louise Elffers, Liesbeth Noordegraaf en Peter van der Voort.

Neem ook een abonnement via:
vanmierlostichting.d66.nl/idee

Colofon

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 (D66) en wordt verspreid onder al haar leden. Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van D66 worden veeelvoudigd.

eindredacteur
Jessica Hoogenboom

redactie
Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Marcella Heijboer
Jan Vincent Meertens
Jeroen Mooijman
Marishka Neekilappillai
Lisanne van 't Riet
Caine Roland

beeld voorzijde
ANP/Corné Sparidaens

ontwerp
Studio Maanzaad

druk
Senefelder Misset

editie
Voorjaar 2020

Contact met de redactie
democraat@d66.nl

redactieadres / retouradres
Landelijk Bureau D66
Lange Houtstraat 11
2511 CV Den Haag

adreswijziging / digitaal ontvangen
Ga naar **MijnD66.nl** en wijzig uw gegevens in 'Mijn profiel' of stuur een e-mail naar:
ledenadministratie@d66.nl

informatie over partij & vereniging
d66.nl | info@d66.nl | 070 356 60 66

politiek inhoudelijke vragen
WhatsApp: 06 11 91 25 48
mail: kamervraag@d66.nl

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Jaap en Ankie van Zijderveld uit Terhole (Zeeuws-Vlaanderen), die elkaar al jaren kenden voor ze in 1999 trouwden.

tekst & foto Jan Remmert Fröling

Jullie hebben een lang D66-verleden. Vertel!

Jaap - "Ja, we zijn allebei al heel lang lid en kennen elkaar uit Rijswijk, waar we allebei voor D66 in de gemeenteraad gezeten hebben; Ankie zestien jaar en ik twaalf jaar. Daarnaast heb ik veertig jaar lang de leiding gehad over een bedrijf in de reclame- en organisatiebranche."
Ankie - "Ik ben daarnaast dertig jaar werkzaam geweest als hoofd van het Presidiumsecretariaat van de Tweede Kamer. Ik heb dus zes voorzitters meegemaakt."

Jullie zijn pas in 1999 getrouwd, hoe zit dat?

Ankie - "We zijn beiden eerder getrouwd geweest. We gingen als stellen goed met elkaar om. Jaap had bijvoorbeeld de sleutel van ons huis. Toen mijn man ziek werd, kwam hij regelmatig langs om de honden uit te laten."
Jaap - "Drie jaar later werd mijn echtgenote ziek. Toen heeft Ankie óns weer heel erg geholpen."
Ankie - "Toen ze wist dat ze dood zou gaan, heeft ze tot twee keer toe, in het bijzijn van de dochter van Jaap, gevraagd of ik, als ze er niet meer zou zijn, met Jaap verder zou willen gaan. Ik heb toen gezegd dat ik veel wilde doen, maar dat dan weer niet. Jaap was voor mij gewoon een goede vriend."
Jaap - "Ze stierf in het voorjaar, net als de man van Ankie. Dat was een deprimerende tijd, voor ons allebei."

Ankie - "Ik ben toen zelfs nog op zoek geweest naar een nieuwe vriendin voor Jaap, maar dat is niet gelukt."
Jaap - "Ons contact ging ondertussen geleidelijk door. Eerst verdeelden we het uitlaten van jouw hond - jij 's ochtends, ik 's middags - en we gingen steeds vaker bij elkaar eten..."
Ankie - "... en toen kwamen de gevoelens bij jou voor mij. En ging je gekke dingen doen, zoals een bordje in de tuin zetten met *Ik hou van jou*. Ik was daar eerst helemaal niet van gediend, maar gaandeweg kwamen ook bij mij de gevoelens voor Jaap."
Jaap - "In 1999 zijn we uiteindelijk getrouwd en verhuisden we van Rijswijk naar het verre Zeeuws-Vlaanderen. Daar leven we sindsdien tot alle tevredenheid met elkaar samen! We hebben de D66'ers hier in Hulst ook gesteund in hun pogingen om voet aan de grond te krijgen, maar helaas is het niet gelukt een zetel te bemachtigen." ■

OPROEP:
Heeft u uw partner ook leren kennen bij D66? En willen jullie samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Emre Hoogduijn (19) uit Dordrecht kreeg in korte tijd twee prijzen voor zijn tomeloze inzet om LHBTI-jongeren met een niet-westerse achtergrond te helpen met hun coming-out.

Gefeliciteerd! Vertel eens wat over die prijzen?

"Eerst werd ik uitgeroepen tot *Jongere van het jaar* 2019, een publieksprijs van jongerenkrant *7Days*. Jongeren konden daarbij op een aantal genomineerden stemmen, waaronder Sara Dol, een *social media influencer* met 1,6 miljoen volgers en klimaatstaker Stijn Warmenhoven, oprichter van *Youth for Climate*. En daarna won ik de *Youth Diversity Award* 2020 van *Winq*, dat is een *queer lifestyle* magazine."

Wat is je drijfveer om deze jongeren te helpen?

"Ik val op jongens én ik ben deels van Turkse afkomst. Twee jaar geleden vertelde ik mijn familie tijdens pakjesavond hierover. Het grappige is dat ik zo'n beetje de enige was die hier een probleem mee had. Dat had te maken met het feit dat ik nergens om me heen mensen zag die én Turks én openlijk homoseksueel waren. Onder het motto 'wat je niet ziet, kun je niet zijn', vond ik het moeilijk te accepteren dat ik homoseksueel was. Ik herken dit ook bij anderen; daarom wil ik ook een representatief beeld neerzetten van homoseksualiteit onder jongeren met een niet-westerse achtergrond."

Hoe doe je dat? "Bijvoorbeeld via landelijke campagnes. Zo was ik het gezicht van de *Coming Out Dag* in 2019 van het COC en in 2018 deed ik mee aan de *Paarse Vrijdag*-campagne, waarbij ik op posters stond en in filmpjes zat. Ik probeer ook mijn bereik via sociale media te vergroten, zodat jongeren mij zien en met me in gesprek kunnen gaan. Deze prijzen helpen daar zeker bij, ik krijg steeds meer berichtjes van jongeren die ook last hebben met hun identiteit."

En nu sta je op de achterpagina van *Democraat*.

Wat betekent D66 voor jou? "Ik ben nu drie jaar lid. Aan alles wat ik doe en waar ik voor sta ligt het begrip vrijheid ten grondslag. Ik vind het ongelooflijk belangrijk dat iemand zichzelf kan zijn. De waarden en beginselen van D66 sluiten daar het beste bij aan. Voor mij is het lidmaatschap van D66 dan ook niet meer dan volkomen logisch!" ■

Ik ben
D66